SPYK, (*Nedereinde van*) eene Hooge Heerlijkheid in Zuidholland, ten Westen van *Leerdam*, zijnde een Leen, daar aan onderhoorig. Volgens zommigen zou het Ambagt niet meer uitgeſtrektheids dan tweehonderdvijftig Morgens beſlaan. Het getal der Huizen is zeer gering. Het Dorp is klein, en ingevolge daar van ook de Kerk, die zeer bevallig midden in geboomte ſtaat, van 't welk dit Ambagt rijklijk is voorzien, en 't geen hetzelve tot een zeer aangenaamen en vermaaklijken oord maakt.

SPYKENIS, te zamen met *Brabant* ééne Ambagtsheerlijkheid, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Putten* genaamd, doch in de Lijst der Verpondingen van elkander onderſcheiden. *Spijkenis* ſtaat aldaar voor ruim duizend en drieëndertig Gemeten, *Brabant* voor iets meer dan achthonderdtwintig Gemeten aangetekend. Te zamen bevatten zij een getal van ongeveer honderdvijftig Huizen. Het Dorp *Spijkenis* legt ten Zuidwesten van de Maaze. Behalven de Hervormde Gemeente, hadt men, nu omtrent veertig jaaren geleeden, ook aldaar eene Vergadering van Doopsgezinden. Doch deeze is thans geheel verdweenen, en, zo veel wij weeten, geen enkel lid meer daar van in leeven.

STAD AAN 'T HARINGVLIET, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het *Land van Putten*, aan het Water het *Haringvliet*. WILLEMINA VAN BRONKHORST, *Vrouwe van Nijenrode*, deedt, in den Jaare 1527, deeze landſtreek bedijken, welker uitgebreidheid wij op ruim achthonderdvierënzestig Morgens begroot vinden. Het getal der Huizen, naar gelange van de uitgeſtrektheid van den grond, is vrij aanmerkelijk. In het Dorp telt men 'er ruim honderd, zommige van welke geen ongevallig voorkoomen hebben. De Kerk is niet groot, doch net gebouwd, en pronkt met een klein Torentje. Bij de Kaai ſtaat een vierkant Gebouw, de *Redoute* genaamd. In tijden van Oorlog dient het tot een Wagthuis, waar in de burgers de wagt houden. Het Ambagt is zeer vrugtbaar, in allerlei Veldgewasſen, met naame ook in Ajuin en Aardakkers. Doch de Meeplanterij is 'er de hoofdneering.

STADHOUDER. Zonder ons in te laaten tot een onderzoek wegens den oorſprong der Stadhouderlijke waardigheid, en de veranderingen, van tijd tot tijd, in de uitoeffening van dezelve voorgevallen, bepaalen wij ons hier tot eene beknopte opgave van dit hoogaanzienlijk Ampt, zo als hetzelve, Staatswijze, bij de verheffing van Prinſe WILLEM KAREL HENRIK FRISO vastgeſteld, en zedert op deszelfs Zoon, den tegenwoordigen Stadhouder, is overgegaan. Eerst zullen wij van 't Stadhouderlijk gezag in 't algemeen ſpreeken, zo als het, ginds en elders, in den Jaare 1747, wierdt vastgeſteld, om vervolgens te treeden in bijzonderheden, die voornaamelijk de Provincie *Holland* ten voorwerpe zullen hebben.

In *Gelderland* verkreeg de Stadhouder het regt van Magiſtraatsbeſtelling, en van het ſtellen van Gemeenslieden, midsgaders van 't begeeven van de voornaamſte Ampten en Commisſien, zonder eenige voorafgaande benoeming. De beſlisſing der geſchillen onder de Leden wierdt aan hem verbleeven. In *Utrecht* wierdt de verkiezing van het Eerſte Lid der Staaten aan den Stadhouder geſteld, als mede het beſchrijven van nieuwe Leden in het Tweede Lid. In de Steden zou hij de jaarlijkſche Magiſtraat kiezen uit eene Nominatie van een dubbel getal, en de aanblijvende Vroedſchappen, jaarlijks, geheel of ten deele mogen continueeren of ontſlaan. Het aanſtellen van Hoofdofficieren en andere voornaame Amptenaaren, ook van den Secretaris van Staat, wierdt aan hem afgeſtaan, als ook het begeeven van veele Kerkelijke Beneficiën. De Afgevaardigden in de Generaliteits Kollegien mogt hij aangenaam of onaangenaam verklaaren, zonder daar van reden te geeven. Ook wierdt de beſlisſing van geſchillen onder de Leden aan hem geſteld. Hoewel in *Overijsſel* de Gemeenslieden het regt hebben om hun eigen getal vol te maaken, en de jaarlijkſche Magiſtraaten te verkiezen, bekwam de Stadhouder, nogthans, het regt van goed- of afkeuring van Gemeenslieden en Magiſtraaten, en, indien hij ze afkeurde, om anderen in de plaats te ſtellen. Ook hier zou hij de voornaamſte Ampten begeeven, zonder voorafgaande Nominatie, doch de buitenlandſche Commisſien en het Griffierſchap der Staaten, uit een Viertal, door de Staaten te benoemen, ver-

vul-

vallen. Wijders zou ook hier de beslissing der geschillen aan hem staan. In de twee eerstgemelde Provincien wierdt hij voor Hoofd of President der Edelen erkend. In *Friesland* bekwam de Stadhouder het regt van decisie, in geschillen tusschen de vier Leden van Staat; voorts het begeeven van alle Militaire ampten, het regt om de Magistraaten in de Steden aan te stellen, zelf in de zulken, die haare vrije bestelling plagten te hebben; voorts het regt om een geheel nieuw Reglement van Regeeringe in te voeren, waar bij den Stadhouderen, in 't vervolg, groote Voorregten wierden opgedraagen; onder andere, het regt om Grietmannen te verkiezen uit eene Nominatie, en om, in gevalle van geschil over de bevoegdheid der benoemden, eenigen uit den Lande te benoemen, om dat geschil te beslissen; voorts het regt om de geschillen over het Regtsgebied, tusschen het Hof en de Steden af te doen, en om het Reglement uit te leggen, indien daar over twijfeling ontstondt. In de Provincie *Groningen* bekwam hij het regt om de verkooren Burgemeesters, Raad en Gezworenen goed- of af te keuren, en, in 't laatste geval, uit het lichaam der burgerije, anderen in de plaats te stellen; voorts, het regt om zonder Nominatie alle de Leden te verkiezen van een hoog Provinciaal Geregtshof, door den Stadhouder opgerigt; wijders het regt van Pardon, van decisie der geschillen onder de Leden en Kollegien; de begeeving van alle hooge Politijke en Militaire Ampten, ook dat van Gouverneur der Stad; de goedkeuring van binnen- en buitenlandsche Commissien; het Opperhoutvesterschap in een nieuw Jagtgerigt; en eindelijk het regt, om, des noods, het Reglement van Regeeringe nader te verklaaren. Van wegen de Algemeene Staaten wierdt WILLEM DE IV niet slegts Kapitein en Admiraal Generaal over de Land- en Zeemagt van den gantschen Staat, maar ook Stadhouder en Kapitein-Generaal over alle de Generaliteits Landen. De Oost- en Westindische Maatschappijen benoemden hem tot haaren Opper-Directeur. Voorts zijn alle deeze waardigheden, uitgezonderd de laatste, erflijk verklaard, niet alleen in de mannelijke naakoomelingschap van Prinse WILLEM DEN IV, maar ook in de vrouwelijke linie, bij ontstentenis van mannelijk oir.

Op dit algemeen berigt wegens de Stadhouderlijke waardigheid, zullen wij nu laaten volgen eene meer bijzondere bepaalde opgave, waar in wij ons voornaamelijk tot de Provincie *Holland* zullen bepaalen; in diervoege, nogthans, dat het reeds gezegde, aangaande de andere Provincien, hier en daar eenige nadere ophelderingen zal ontvangen.

Onder de pligten des Stadhouders bekleedt eene voornaame plaats, zijne gehoudenheid om „ de Hoogheid, Geregtigheid, „ Privilegien en Welvaaren van den Lande, Leden, Steden „ en Ingezeetenen van dien, voor te ſtaan, te vorderen en „ te bewaaren." Diensvolgens is hij verpligt, om 's Lands Staaten, de hooge Overigheid des Lands, in hunne hooge Voorregten, die hen van alle andere Ingezeetenen onderſcheiden, te laaten onverkort, en niet te gedoogen dat daar op eenige inbreuk gemaakt worde. Het ſtaan na de Souvereiniteit zou tegen deeze verpligting regelrecht aanloopen. Voorts moet hij zorgen voor het behoud en de vermeerdering van den Koophandel, Scheepvaart, Fabrijken en Neeringen der Landzaaten, de eigenlijke bronnen van hun welvaaren. Hij moet belijdenis doen en een Voorſtander zijn van den Gereformeerden Godsdienst, zo als dezelve, in het Nationaale Sijnode te *Dordrecht*, in de Jaaren 1618 en 1619, is vastgeſteld; 't geen, egter, niet onbeſtaanbaar is met het dulden en draagen ook van andere Christen Gezintheden, maar alleenlijk ſchijnt in te ſluiten, zorge te draagen, dat de oeffening van den Gereformeerden Godsdienst op geenerhande wijze geſtoord of belet worde, maar onbelemmerd en ongehinderd voortgaa; zonder dat, evenwel, eene meer onmiddelijke bemoeijing met den inwendigen ſtaat der Hervormde Gemeenten of van derzelven Leeraaren, hier mede onder betrokken kan gerekend worden. De Stadhouder, volgens zijne Commisſie verbonden, *aan elk regt en juſtitie te doen administreeren*, neemt gemeenlijk, bij zijne aanſtelling, zitting in den Raad van den Hove, alwaar hij de eerſte plaats bekleedt, wordende voorts zijn naam geſteld aan het hoofd der Plakaaten en Publikatien, welke het Hof van Juſtitie uitgeeſt. In deeze hoedanigheid heeft de Stadhouder het regt om gratie, remisſie, pardon en abolitie van misdaad te verleenen, doch onder deeze

deeze uitdrukkelijke bepaalingen: hij moet daar toe het advis van het Hof inneemen; de Brieven, daar toe verleend, moeten behoorlijk geinterineerd of wettig verklaard worden; van gequalificeerde doodſlagen en enorme delicten, begaan met geleider laage en opzetten wille, mag geene remisſie of pardon verleend worden. Daarenboven, wanneer de Stadhouder zich van het regt van pardonneeren wil bedienen, neemt hij den Raad in, niet alleen van het Hof van Juſtitie, maar ook, naar dat de gevallen zich toedraagen, van de Gecommitteerde Raaden, van de Geregten der Steden, en, in Krijgsgevallen, van den Raad van Staate en van den Hoogen Krijgsraad. Voorts geniet de Stadhouder de magt, zo als de woorden zijner Commisſie luiden, „ om Burgemeesteren, Schepenen „ en Wetten te veranderen naar behooren, en agtervolgende „ de Privilegien van de reſpective Steden en Plaatſen." Dienſvolgens kiest de Stadhouder, in *alle* de Hollandſche Steden, ſtem in Staat hebbende, de Schepenen, uit eene Nominatie van een dubbel getal. Doch, omtrent de Verkiezinge van Burgemeesteren, lijdt deeze magt, ten aanzien van zommige Steden, uitzondering. Zie hier, hoe het daar omtrent met de zaak gelegen zij. Te *Dordrecht* heeft hij alleenlijk eenigen invloed, in zo verre aan hem de jaarlijkſche Verkiezing ſtaat van de *Mannen van Agten*, welke, te gader met de Veertig Oud-Raaden, de Burgemeesters verkiezen. Te *Haarlem* en *Delft* doet de Stadhouder eene Verkiezing uit een dubbel getal, door en uit de Vroedſchap benoemd. Te *Leiden* en *Amſterdam* heeft hij, in deezen opzigte, geenerlei gezag. Maar te *Gouda* kiest hij de Burgemeesters uit een dubbel getal, door de Vroedſchap benoemd. Het zelfde heeft ook plaats te *Rotterdam*, *Gorinchem*, *Schiedam* en *Schoonhoven*, hoewel de wijze van benoeminge overal niet de zelfde is. In den *Briele* verkiezen de nieuwlings verkozene Schepenen de Burgemeesters, en heeft, diensvolgens, de Stadhouder hier ſlegts van ter zijden eenige magt, voor zo veel de Schepenen door hem verkoozen worden. Te *Alkmaar* ſtaat de keuze aan den Stadhouder, uit eene Nominatie van een dubbel getal. Maar in de vijf volgende Noordhollandſche Steden, *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Edam*, *Monnikendam* en *Medenblik*,

heeft

heeft de Stadhouder geen wettig gezag in de Verkiezing, maar alleenlijk te *Purmerend*. Niet meer dan drie Steden zijn 'er, in welke de Stadhouder het regt heeft om *Vroedschappen* te kiezen, uit eene Nominatie van een dubbel getal, door de overige gemaakt, te weeten, *Rotterdam*, *Gorinchem* en *Schiedam*. In de meeste Steden worden de *Baljuwen* en *Schouten* door den Stadhouder verkoozen. De *vier* volgende zijn hier van alleen uitgezonderd: *Amsterdam* en *Schiedam*, welke dit Ampt, al voor lang, in pandschap gehad of van de Staaten gekogt hebben, en *Schoonhoven* en *Brielle*, alwaar de Schouten door 's Lands Staaten worden aangesteld. Tot een klaarder begrip van de magt des Stadhouders, omtrent deeze Verkiezingen, oordeelen wij niet ondienstig, de volgende aanmerking hier nevens te voegen. De Stadhouder vermag niet, dat wil zeggen, is niet geregtigd, Burgemeesters, Schepenen of Vroedschappen te stellen, dan uit eene voorafgaande Nominatie, uitgezonderd eenige buitengewoone gevallen, in welke hij buiten deeze orde gaan mag, zo als, onder andere, in den Jaare 1787 heeft plaats gehad. Doch dit mag niet gebeuren, zonder uitdruklijken last en magtgeeving van 's Lands Staaten. Anderzins moet de Verkiezing altoos geschieden uit eene *wettige* Nominatie; dat is, zulk eene, welke gemaakt is bij meerderheid van stemmen der geenen, die tot het maaken der Nominatie, bij de Privilegien of oude en welherbragte Gewoonten, geregtigd zijn.

Het tot hier toe gezegde doelt op de magt des Stadhouders omtrent de Magistraatsbestelling in de *Hollandsche* Steden. In de overige Provincien heeft hier omtrent het volgende plaats. In de Steden van *Gelderland* zijn Kollegien van Raaden, die, om de drie jaaren, door den Stadhouder kunnen aangehouden of bedankt worden. Zonder eenige Nominatie, vervult hij de openvallende plaatzen, met daar toe bevoegde persoonen. Uit deeze Raaden kiest de Stadhouder, insgelijks zonder voorafgaande Nominatie, de jaarlijksche Magistraaten, welke hij, naa dat ze een jaar of langer gediend hebben, kan doen aanblijven of niet, naar welgevallen. Ook wordt het getal der Gemeenslieden, zonder voorafgaande Nominatie,

vol

vol gemaakt. In *Zeeland* heeft het volgende plaats. Te *Middelburg* geschiedt de verkiezing uit eene Nominatie, die gemaakt wordt door twaalf Raaden (of Vroedschappen) en twaalf Kiezers, die, bij een vergaderd, een dubbel getal tot Burgemeesteren en Schepenen benoemen. De Kiezers en Raaden dienen voor hun leeven, wordende de laatsten door Burgemeesters en Schepenen verkoozen, de Kiezers door den Stadhouder, uit een dubbel getal, door de overigen benoemd. Te *Zierikzee* geschiedt de Verkiezing van Burgemeesteren door Schepenen, welke laatsten door den Stadhouder gekoozen worden. Het getal der Raaden wordt aangevuld door den Stadhouder, uit een dubbel getal, door de overigen benoemd. Te *Thoolen* kiest de Stadhouder Burgemeesters en Schepenen uit een dubbel getal. Te *Vlissingen* en *Veere* doet de Stadhouder, als Markgraaf, de verkiezing, zo van de aanblijvende Raaden, als van de jaarlijksche Magistraat, uit een dubbel getal. In de Stad *Utrecht*, en de vier overige Steden van het Sticht, *Amersfoort*, *Rheenen*, *Wijk te Duurstede* en *Montfoort*, stelt de Stadhouder, jaarlijks, Burgemeesteren en Schepenen, uit eene Nominatie van een dubbel getal, door de Raaden gemaakt; welke Raaden zelve, jaarlijks, door den Stadhouder of in dienst gehouden, of geheel of ten deele veranderd worden, zonder eenige Nominatie, en zonder iemands wederzeggen. In alle de Steden van *Friesland* doet de Stadhouder eene verkiezing van Burgemeesteren, uit eene overgeleverde Nominatie. In de Steden van *Overijssel* kiezen de Gemeenslieden de jaarlijksche Magistraaten, doch de Stadhouder heeft het regt van goed- of afkeuringe, en, in 't laatste geval, ook het regt om anderen in de plaats te stellen, zonder eenige Nominatie. Het zelfde regt geniet ook de Stadhouder in de Provincie *Groningen*. — Behalven deeze uitgebreide magt, omtrent de Magistraatsbestellingen, heeft de Stadhouder die der begeevinge van zeer veele voornaame Ampten en Waardigheden, zommigen uit eene overgeleverde benoeming door de Steden of Kollegien, anderen zonder benoeming en door onmiddelijke aanstelling. Dewijl eene bijzondere opnoeming van alle deeze Ampten en Waardigheden ons in eene verdrietige breedvoerigheid zoude doen uitwel-

den, vergenoegen wij ons met deeze algemeene aankondiging. Van nog eenen aanzienlijken tak der Stadhouderlijke magt moeten wij hier melding maaken. Het is het regt om de geschillen te beslissen, die in de Provincien *Gelderland*, *Utrecht*, *Friesland*, *Overijssel* en *Stad en Lande* ontstaan, over zaaken, die niet bij meerderheid van stemmen kunnen worden afgedaan, en in gevalle de stemmen steeken. Het laatste geval kan plaats hebben in *Friesland*, alwaar de Leden van Staat vier, en in *Stad en Lande*, alwaar zij twee stemmen ter Staatsvergaderinge uitbrengen: als mede in *Overijssel*, uit hoofde der bijzondere wijze, op welke aldaar ten Landsdage wordt gestemd. In *Gelderland* en *Utrecht* geldt dit regt niet, naardien de Leden aldaar drie stemmen uitbrengen, en, gevolglijk, de geschillen bij de meerderheid kunnen vereffend worden. Groot gezag, intusschen, geniet de Stadhouder, door dit regt, in de gemelde vijf Provincien, als kunnende aldaar de gewigtigste geschillen, hier door, naar zijnen zin beslist worden. *Holland* en *Zeeland* hebben het regt van beslissinge aan zich zelve behouden, en kunnen, naar goedvinden, den Stadhouder daar toe inroepen, of na andere middelen ter vereffeninge uitzien.

Wij koomen nu tot eene andere waardigheid, welke, volgens de thans plaats hebbende schikking, met het Stadhouderschap vereenigd is. 't Is die van *Kapitein-Generaal*. In tweederlei opzigt bekleedt de Stadhouder deezen post. Hij is Kapitein-Generaal over de Krijgsmagt te Lande van ieder der Zeven Provincien in 't bijzonder; hij is, daarenboven, Kapitein-Generaal van de Unie of van de vereenigde Krijgsmagt te Lande van den gantschen Staat, of van alle de Provincien te zamen genomen. In de eerstgemelde hoedanigheid heeft hij Commissie van de Staaten der bijzondere Provincien, en voert bevel over het Krijgsvolk, dat in ieder Provincie legt, of door ieder Provincie betaald wordt; en in de laatstgemelde hoedanigheid heeft hij Commissie van de Algemeene Staaten, en voert bevel over het Krijgsvolk, dat zich buiten de stemmende Provincien en het Landschap *Drenthe*, te Velde of in de Guarnisoenen onthoudt. Omtrent deeze waardigheid en het uitoeffenen van dezelve, staat aan te merken, dat

in

in *Holland*, en ook, na genoeg, in de andere Provincien, de Kapitein-Generaal aan het goeddunken der Staaten, in zo verre het hem bij wettige Staatsbesluiten bekend gemaakt wordt, gehouden is; als mede, dat hij verpligt is, het advis in te neemen van Gecommitteerde Raaden, in zaaken van Oorlog, zo verre dezelve, volgens Instructie of bij nadere Resolutien, aan het bewind van dit Kollegie gesteld zijn. Daar de Gecommitteerde Raaden het opzigt hebben over 's Lands Magazijnen van Oorlog, vervoegt zich de Kapitein-Generaal aan hun, wanneer hij eenige Krijgsbehoeften noodig heeft. Ook bedient hij zich van hunnen raad en hulp, in geval van versterkinge der Grens- of andere Plaatzen in de Provincie. Doch het voornaamste, waar in de Kapitein-Generaal verpligt is, het goeddunken der Staaten te agtervolgen, en het gevoelen van derzelver Gecommitteerde Raaden in te neemen, is de oeffening van de *magt over de Patenten* of opene Bevelbrieven aan de Officieren en het Volk van Oorlog, waar bij hetzelve uit eene Provincie of Stad getrokken, of in eene Provincie of Stad gebragt wordt, 't zij om 'er bezetting te houden, of om 'er blootelijk door te trekken. Sints de grondlegging der Republiek, zijn de Staaten zorgvuldig bedagt geweest om de magt over de Patenten niet zo volkomenlijk af te staan, of zij hebben hunne Kapiteins-Generaal willen verpligten, om in het bewind over het Volk van Oorlog, welk zij betaalden, of in hunne Provincie lag, en vooral in 't verleenen van Patenten, hun goeddunken in te neemen en te volgen. Het begrip, waar in zij stonden, dat indien de Kapitein-Generaal volkomene magt hadt om het Krijgsvolk te verleggen, naar zijn welgevallen, het aan hem zoude staan, de Provincien of Steden van Krijgsvolk te ontblooten, of de eene en andere daar mede te bezwaaren of te dwingen, was de grond dier omzigtigheid. Hier bij hebben wij aan te merken, dat het Krijgsvolk den eed van getrouwheid doet aan de Algemeene Staaten, aan de Staaten der bijzondere Provincien, in welke het gebruikt wordt, en aan de Regenten der Steden, in welke het in bezetting wordt gebragt; beloovende aan de Algemeene en Bijzondere Staaten, onder den Kapitein-Generaal, dienst en gehoorzaamheid. Bij

het intrekken in, of den doortogt door de bijzondere Provincien, is genoegzaam alomme het gebruik, dat het *Patent*, door den Kapitein-Generaal, of van zijnentwege getekend, vertoond wordt aan de Staaten, of aan derzelver Gedeputeerde Staaten of Gecommitteerde Raaden, aan welke reeds vooraf kennis gegeeven is, dat zij Krijgsvolk te wagten hebben. Op dit *Patent* wordt *Attache* verleend, door of van wegen de Staaten: waar naa de manschap, bij het inkoomen, den eed aan de Staaten der Provincie, gemeenlijk in handen van den President der Gedeputeerde Staaten of Gecommitteerde Raaden, aflegt. Ten aanzien van het regt des Kapiteins-Generaal, met opzigt tot de Patenten, merken wij nog aan, dat hij gehouden is, vooral in 't verleggen van het Krijgsvolk in de stemmende Provincien, het goeddunken der Staaten te volgen, en het advijs der Gecommitteerde Raaden of Gedeputeerde Staaten in te neemen; en dat het Krijgsvolk, in eene bijzondere Provincie leggende, verpligt is, in zaaken, die Provincie betreffende, den Staaten te gehoorzaamen. Groot gezag voert de Kapitein-Generaal over de Krijgsmagt van den Staat. Alle de Officieren en Soldaaten zijn hem, als zodanig, gehoorzaamheid schuldig. Hij geeft alle ordonnantien en bevelen uit, den Krijgsdienst betreffende. Hij begeeft alle de Krijgsampten, van Vaandrig af tot Kolonel ingeslooten. Hoewel de Algemeene Staaten de hoogste posten van Veldmaarschalk-Generaal, Luitenant-Generaal en Generaal Majoor begeeven, wordt, egter, gemeenlijk, veel agts geslagen op de persoonen, welke door den Kapitein-Generaal worden aangepreezen. Wijders verkiest de Kapitein-Generaal de Gouverneurs, Kommandeurs en Majoors van Steden, Vestingen en versterkte Plaatzen; ontvangende dezelve alleenlijk hunne Commissie van de Algemeene Staaten.

Eindelijk is de Kapitein-Generaal met deeze uitgebreide magt bekleed, en als zodanig gehouden de Krijgsmagt van den Staat te gebruiken, tot de volgende oogmerken: *Vooreerst*, tot behoudenisse en handhaavinge van de Unie; — *voorts*, tot bewaaringe en verdeediginge van den Staat; — *wijders*, tot bewaaringe der gemeene rust, en tot verdeediginge van de Geregtigheden en Privilegien van het Land in 't algemeen, en

en van ieder Provincie in 't bijzonder. — *Vervolgens*, tot beschermingе der Ingezeetenen. — *Daarenboven*, tot behoudenisse der waare Gereformeerde Religie, zo als dezelve tegenwoordig, bij openbaar gezag, geoeffend wordt. — *Eindelijk*, tot handhaavinge van den tegenwoordigen Regeeringsvorm.

In gevolge der hoedanigheid van Admiraal-Generaal, waar mede de Stadhouder insgelijks bekleed is, oeffent hij het zelfde gezag over het Volk te water, zo in de bijzondere Provincien, als over de geheele Zeemagt van den Staat, welke hij over de Landmagt bezit; zijnde hij zo wel Admiraal-Generaal van de Unie, als Admiraal van ieder der Zeven Verééniгde Provincien. De titel van *Admiraal* wordt door de Staaten der bijzondere Provincien gegeeven aan het Hoofd over derzelver Krijgsmagt te water. De Algemeene Staaten geeven aan het Hoofd over de Krijgsmagt te water van alle de Provincien den titel van *Admiraal-Generaal*, waar door hij van de *Admiraalen* der bijzondere Provincien onderscheiden wordt. Doch de bijzondere Provincien geeven aan het Hoofd haarer Krijgsmagt te Lande, zo wel als de Algemeene Staaten aan het Hoofd der Krijgsmagt te Lande van den Staat in 't gemeen, den zelfden titel van *Kapitein-Generaal*, om alzo dit Hoofd te beter te onderscheiden van de *Kapiteinen*, welke ieder Provincie, in merkelijken getale, in dienst heeft, terwijl 'er, in elke Provincie, niet meer dan één *Admiraal* is, welke waardigheid door den Stadhouder van alle de Provincien wordt bekleed. Groot is de magt, aan deeze waardigheid verknogt. De Admiraal-Generaal voert het hoog bewind over al wat tot den Oorlog te water behoort. In persoon, of door zijne *Representanten*, zit hij voor in alle de Kollegien ter Admiraliteit. Hij begeeft de hooge Ampten van Officieren ter Zee, van Lieutenant-Admiraal af ingeslooten, als mede de andere voornaame Ampten, tot de Admiraliteits Kollegien behoorende. Hij stelt hooge Krijgsraaden over Zeezaaken aan, welker Vonnissen zo wel op naam des Admiraals-Generaal als der Algemeene Staaten geveld worden. Wanneer de Algemeene Staaten een Leger te velde of eene Vloot in Zee hebben, zijn ze, veelal, gewoon, hunnen Kapitein-Ge-

neraal en Admiraal eenige Gedeputeerden te Velde of op de Vloot toe te voegen, om denzelven, in de gewigtigste voorvallen, van hunnen raad te dienen.

Wij gaan over tot andere hoedanigheden, aan de Stadhouderlijke waardigheid verknogt. De Stadhouder heeft zitting in den Raad van Staate, en is Eerste Lid van denzelven. In deeze hoedanigheid heeft hij ééne stem in alles, wat door de Generaliteit aan den Raad van Staate is aanbevolen, en het beleid des Oorlogs te Lande, en het invorderen en besturen der inkomsten, daar toe geschikt, betreft. Ook bevindt hij zich aan het hoofd van den Raad van Staate, wanneer dezelve, jaarlijks, den Staat van Oorlog en de algemeene Petitie ter Vergaderinge der Algemeene Staaten overlevert.

In den eigenlijken zin is de Stadhouder geen Lid van de Vergaderinge der Algemeene Staaten, of van die der bijzondere Provincien. Met dit alles kan hij, als hij het noodig oordeelt, in dezelve verschijnen, om voorstellen te doen en de raadpleegingen bij te woonen. Alleenlijk in drie Provincien, *Gelderland*, *Holland* en *Utrecht*, is hij het Hoofd of Voorzitter van het Lid der Edelen, 't welk, in deeze drie Provincien, een der Leden van de Souvereine Vergaderinge uitmaakt. In *Gelderland* is hij alzo eerste onder de drie Ridderschappen der drie Kwartieren der Provincien. In *Holland* heeft hij het regt om voor te zitten en eerst te stemmen in het Lid der Edelen, en heeft aldus grooten invloed op het eerststemmende Lid der Staaten. In *Utrecht* is hij President der Edelen, of van het tweede Lid der Staaten, en heeft hij alzo het zelfde regt van voorstemmen in de Orde der Ridderschap. Daarenboven voert de Stadhouder in *Zeeland* den titel van *Premier Noble* of *Eerslen Edele*. Doch, voor zo veel aldaar geene andere Edelen, behalven den Stadhouder, beschreeven worden, vertoont hij den gantschen Zeeuwschen Adel, en maakt alléén het geheele eerste Lid van Staat uit. Als zodanig zit hij in persoon, of door zijnen Representant, voor in alle Kollegien van Regeeringe, te weeten, in de Vergadering der Staaten, in die der Gecommitteerde Raaden, in den Raad ter Admiraliteit, in de Rekenkamer, en in de Staaten van *Walcheren*, die opzigt over de Dijkaadjen van

die

dit Eiland hebben. In alle deeze Vergaderingen brengt de Eerste Edele in de eerste plaats zijne stem uit, en wel in de twee laatstgenoemde Kollegien met twee stemmen.

In vijf Provincien, naamelijk, *Gelderland*, *Holland*, *Utrecht*, *Friesland* en *Stad en Lande*, is de Stadhouder *Opper-Houtvester* over de Jagtgerigten, en geniet daar door overvloedige gelegenheid, om zich veele vrienden te maaken, door het verleenen van vrijheid om te jaagen, aan Regenten of andere lieden van aanzien.

Van drie Provinciaale Hoogeschoolen, te weeten, van die van *Harderwijk* in Gelderland, *Franeker* in Friesland, en *Groningen* in Stad en Lande, is de Stadhouder *Rector Magnificentissimus*. Dit geeft hem veel invloeds op de verkiezing der Hoogleeraaren, welke, aan deeze Akademien, genoegzaam geheellijk van hem afhangt.

Eindelijk is nog de Stadhouder *Opper-Directeur der Oost- en Westindische Maatschappije*. Als zodanig verkiest hij Bewindhebbers, uit eene Nominatie van een driedubbel getal, door Bewindhebbers en Hoofdparticipanten gemaakt, en heeft zeer veel invloeds op de begeeving der voornaamste Ampten en bedieningen. Daarenboven geniet hij een drieëndertigste van alle de Uitdeelingen der Oostindische Maatschappije.

Zeer aanzienlijk zijn de inkomsten van den Stadhouder. Deeze worden op driehonderdduizend Guldens begroot, behalven vrijdom van alle Imposten en schattingen: waar van, egter, de Verpondingen op zijne Huizen en Landerijen zijn uitgezonderd; voorts vrije wooning in *'s Graavenhage* voor zich zelven, nevens gezin en eenige voornaame Amptenaaren. De Wedde van den Kapitein-Generaal van de Unie bedraagt honderdtwintigduizend Guldens 's jaars, behalven nog vierëntwintigduizend Guldens van *Friesland*, en twaalfduizend Guldens van *Stad en Lande*, als Kapitein-Generaal deezer twee Provincien.

Tot slot van alles voegen wij hier nog nevens, 't geen het aanzien der Stadhouderlijke waardigheid niet weinig vergroot, dat dezelve erflijk is verklaard, zo wel in de Vrouwelijke als Mannelijke naakoomelingschap van Prinse WILLEM DEN IV, den eersten, welke het Stadhouderschap heeft bezeeten met

zo uitgeſtrekte Voorregten, als thans daar aan verknogt zijn; als mede, dat volgens de ſchikkingen, bij de Omwenteling van den Jaare 1787 beraamd, het Stadhouderſchap, althans in *Holland*, in naauwere betrekking, dan ooit te vooren, met den Regeeringsvorm dier Provincie ſtaat, en in denzelven als ingelijfd is geworden.

Zie J. WAGENAAR, *Hiſt. Verhandeling over de Natuur, Uitneemendheid en Paalen der waardigheid van Stadhouder in de Verëenigde Provincien.*

STALPERT, (DANIEL) een beroemd Bouwkundige, doch van welken wij geene andere bijzonderheden hebben kunnen opſpooren, dan dat hij, nevens den vermaarden JACOB VAN KAMPEN, het Ontwerp of Beſtek van het Amſterdamſche Stadshuis gemaakt heeft, en dus voor een der Bouwmeesteren van een der ſchoonſte paleizen, welke ergens bekend zijn, moet gehouden worden.

STANLEI, (WILLEM) een Engelsman, volgde, in 't eerst, de Spaanſche zijde, bij den aanvang der Nederlandſche beroerten, en voerde de wapens tegen de aanhangers van Prinſe WILLEM DEN I, in dienst des Hertogs VAN ALVA. Naderhand wisſelde hij van partij, en ging tot de Staatsgezinden over. Bij de overkomst van den Graave VAN LEICESTER wist hij zich bij deezen zijnen landgenoot zo diep in gunst te dringen, dat hij, hoewel nog belijdenis doende van den Roomſchen Godsdienst, tot posten van aanzien en vertrouwen wierdt bevorderd. LEICESTER binnen *Deventer* eene verſterking geleid hebbende, van tweehonderd Ruiters, en twaalfhonderd Knegten, deels Engelſchen, deels Ieren, ſtelde STANLEI aan het hoofd van dezelve. Hij deedt nog meer; aan STANLEI vertrouwde hij het bewind zo wel van Geregts- als van Krijgszaaken, de Stad *Deventer* betreffende, zonder, ten dien opzigte, aan eenen Landvoogd van dien oord onderworpen te zijn. Indien hij mogt geraaden vinden, eenigen aan-

slag

ſlag te onderneemen, zoude hij, ter volvoeringe daar van, uit de naaste bezettingen van *Gelderland* en *Overijsſel*, het noodige volk mogen ligten, aan 't welk, ten dien einde, zonder uitzondering van ſtaat, perſoonen of landaart, door den Landvoogd omtrent den Overſte, eene volſtrekte gehoorzaamheid wierdt bevolen. Zeer tegen den zin der Staaten was deeze uitgebreide magt, vermids in dezelve lag opgeſlooten, dat STANLEI zelf over den bijzonderen Landvoogd van het Gewest te gebieden hadt, en deeze de bevelen des uitlanders, hoe ſtrijdig zij ook mogten zijn met het gemeene belang, zou verpligt zijn te gehoorzaamen. Van hier, dat de Staaten niet verzuimden, deswegen hunne bedenkingen in te brengen bij LEICESTER; die dezelve zogt te wederleggen met de verzekering, dat de Overſte, hoewel eertijds geweest zijnde in 's vijands dienst, nu dien der Staaten met te meer hartlijkheids zou waarneemen, zedert hij, van wegen zijne natuurlijke Vorſtinne, tot zijnen tegenwoordigen ſtaat verheven was. Hij beſloot zijn antwoord met zijn gewoonlijk ſlaan op de borst, en dat hij zijnen perſoon voor STANLEIS getrouwheid te pand zette. Dit viel voor in het einde van October des Jaars 1586.

Weinige maanden, egter, verliepen 'er, of *Deventer* hadt eene treurige ondervinding van de ijdelheid van 't Graaflijk woord, en van de trouwloosheid zijns hoog begunſtigden Overſte. STANLEI maakte zich ſchuldig aan een allereerloost verraard; en zie hier hoe het toeging.

De Stad *Zutfen*, in *Gelderland*, niet verre van *Deventer* gelegen, was nog Spaanschgezind, en ſtondt onder 't bevel van den Overſte JOAN BAPTISTA DE TASSIS. Een Schans, tegenover *Zutfen*, was in de magt der Staatſchen, en in bewaaring geſteld van ROELAND JORK, insgelijks eenen Engelsman. Tusſchen TASSIS en JORK wierden, nu en dan, beleefdheden gewisſeld, door het zenden van Rhijnſchen Most en van Haazen of Patrijzen. In 't eerst voedde men, hier omtrent, geenen argwaan, wijl ſoortgelijke beleefdheden onder de wederzijdſche Krijgshoofden meer gebruiklijk waren. De Wethouderſchap van *Arnhem* vatte 't eerst een vermoeden op, uit de kundſchap van briefwisſelinge, onder den ſchijn

van wederzijdsche hoflijkheid, gehouden, welke zij eerlang bekwam. 't Vermoeden nam toe, zints men hadt vernomen, dat STANLEI's Wagtmeester binnen *Zutfen* bij den Overste TASSIS was gezien. Die van *Deventer*, door hunne buuren, hier van verwittigd, spraken daar over STANLEI aan; welke zijnen Wagtmeester wel in hegtenis nam, doch, kort daar op, zonder hem ondervraagd te hebben, wederom in vrijheid stelde. Tot den agterdogt, hier door verwekt, sloeg nog een andere. STANLEI's *Ieren*, het woestste volk, dat men ooit in de Nederlanden zag, die half naakt gingen, en zomtijds raauw Vleesch aten, die van Godsdienst niets anders dan iets van de Misse wisten, liepen, om die te hooren, dagelijks na *Zutfen*, alwaar zij van TASSIS vriendelijk behandeld wierden. De overlast, met welken zij de burgers plaagden, bleef ongestraft: even als of STANLEI de burgerij tegen de bezetting wilde in 't harnas jaagen; op dat, terwijl zij onderling over hoop lagen, de vijand mogt binnen koomen, en het nu reeds overleide verraad onder den schijn van een ongeluk doorsluipen. Ten einde raad, onderstonden die van *Deventer* bij den Oud-Veldheer NORRITS, of hij geen middel wist, om heimelijk eenig vertrouwd Krijgsvolk binnen de Stad te brengen. Ongelukkig kreeg STANLEI hier de lucht van, en noopte hem, den aangevangen handel met TASSIS te verhaasten. In den *Neurenberger Toren*, een ruim gebouw, hadt hij reeds driehonderd *Ieren* geleid, zo 't heette om de burgerij te ontlasten, doch in waarheid om meester te zijn van de Poort, welke digt daar bij stondt. Dit liep bij zommigen in 't oog, doch wierden van anderen, aan welke zij hunne vreeze openbaarden, daar over schamper bejegend. 's Nachts voor den achtëntwintigsten Januarij des Jaars 1587 hielden de voorzigtigste burgers wagt binnen hunne Huizen; 't welk ter ooren van STANLEI gekoomen zijnde, hem, bij de Wethouderschap, daar over luidkeels deedt klaagen, en zijne eerlijkheid ten breedste uitmeeten. De Regenten, alles voor goede munt aanneemende, lieten zich gezeggen, en hielden voorts, ter verzegelinge van het goed vertrouwen, eenen maaltijd met den Overste, alwaar hij hun kennis gaf van zijn voorneemen, om, nog in dien zelfden nacht, op eenen heimelijken aanslag

uit

uit te rijden. Aan de zulken der bezettinge, welke van het geheim niet wisten, hadt hij diets gemaakt, dat hij, ter hunner verzekeringe tegen de misnoegde burgerij, nog een Vaandel of twee Engelschen ging haalen. Naa het scheiden der vrolijke zamenkomste rijdt STANLEI met eenige paerden na buiten; doch keert reeds in den morgenstond ten vijf uure te rug, geleidende den Overste TASSIS en negenhonderd man, die straks na den Markt rukken. In de bedremmeling omtrent het oogmerk en den afloop deezes toestels, zonden thans de Wethouders eenen Burgerhopman derwaarts, om te verneemen wat 'er gaande ware. STANLEI, kennende den persoon, treedt hem tegen, en beveelt hem goeds moeds te zijn, alzo niemand eenig leed zou geschieden. Voorts geleidt hij hem bij de hand, midden door de gelederen, bij den Overste TASSIS, welken hij bij naam en titel aanspreekt; hem wijders biddende, deezen, als zijnen goeden vriend, gunstig te willen zijn. Straks gingen den Burgerhopman de oogen open, en vergeetende, bij en met wien hij sprak: *Ach*, zeide hij, tevens eene diepe zucht loozende, *hoe zijn wij zo jammerlijk verraaden!* waar op TASSIS, zonder STANLEIS ooren te spaaren, hem te gemoete voerde: *Dat laat ik den geenen verantwoorden, welken het aangaat. Ik dien den Koning, mijnen Heere.* Tevens biedt hij den Burgerhopman de hand, en begeert dat hij de Wethouders doe bij een koomen. Voor deeze bestondt de eerlooze STANLEI zijn gedrag te verdeedigen, bijbrengende dat zijn geweeten hem gedrongen hadt, de Stad aan den Koning van *Spanje* te leveren, welken zij toebehoorde. Zo verre ging zijne onbeschaamdheid, dat hij zijn schelmstuk met de woorden des Zaligmaakers zogt te verdeedigen: „ Men moest", zeide hij, „ den Keizer dat „ des Keizers, en Gode dat Gods is, geeven, en hem, die „ dat betragtte, zonder op giften, rijkdom of hoogheid te „ oogen, voor geenen Verraader houden." Doch, hoedanig ook zijne redenen luidden, de moeite, die hij hadt om dezelve uit te stamelen, en zijn verbaasd gelaat, kondigden niet onduidelijk aan, wat 'er binnen in hem omging. Naderhand, als STANLEI de klad van verraaderij niet wist af te wisschen, dewijl hij in soldij der Staaten stondt, zogt hij zich ten min-

ſte van meineedigheid te zuiveren, voorwendende dat hij nooit in der Staaten, maar alleen in LEICESTERS eed geweest, en zedert daar uit ontſlagen was. En inderdaad, hij vertoonde een Paspoort, bevestigd met de Hand en het Zegel van LEICESTER, op den zelfden dag als deeze hem het bevel over *Deventer* hadt opgedraagen, waar bij hij van zijne voorige dienſte bedankt, en van verdere verpligting ontheven wierdt. Door wat middel hij dien Ontſlagbrief bekoomen hadt, is moeilijk te bepaalen. Bij de ſchikkingen, door TASSIS, naa de bemagtiging van *Deventer* beraamd, wierdt STANLEI in de Stadvoogdij bevestigd; die nu eene proeve van getrouwheid aan zijnen nieuwen Meester gaf. Want als de Oud-Veldheer JOAN NORRITS bij hem aanzoek liet doen, of hij, door hooge beloften, niet tot het houden der Stad voor de Engelſche Koninginne zou te beweegen zijn, wees hij de aanbiedingen van de hand, en eindigde vervolgens zijne dagen in den dienst van zijne Spaanſche Majeſteit.

Zie BOR en HOOFT.

STAVENISSE, een Dorp en Heerlijkheid in *Zeeland*, op het Eiland *Tholen*, en wel op den Westlijkſten uithoek van hetzelve, een weinig binnenwaarts, aan een Water of Haven, van ongeveer een kwartier uur gaans, welke zich in het Diep *de Keeten* ontlast. De uitgebreidheid der Heerlijkheid vinden wij op elfhonderdvijfenzeventig Gemeten en zevenëntachtig Roeden begroot. Het Dorp is niet groot, maar welgebouwd. In de Kerk, aan welke een hooge Toren ſtaat, ontmoet men eene fraaie Graſſtede, den eigendom van den eigenaar der Heerlijkheid. De Gemeente wordt door éénen Predikant bediend. Men heeft 'er Schout, een Burgemeester, zes Schepenen en eenen Sekretaris. Aan veelerhande lotgevallen, door overſtroomingen veroorzaakt, was, van tijd tot tijd, deeze Heerlijkheid onderhevig.

Zie SMALLEGANGE.

STAVENISSE, (KORNELIS VAN) gebooren in *Zeeland*, te *Zierikzee*, naa alvoorens, in zijne Vaderſtad, de Burgemeesterlijke waardigheid bekleed te hebben, wierdt, op den vijftienden Junij des Jaars 1630, tot Sekretaris der Staaten van *Zeeland* aangeſteld. Weinig minder dan elf jaaren bekleedde hij dien post, en klom vervolgens, op den negentienden April des Jaars 1641, tot het gewigtig ampt van Raadpenſionaris der Provincie. In den Jaare 1644 benoemden hem de Algemeene Staaten tot een Gezantſchap na *Zweeden*; hij hadt tot Amptgenooten JAKOB DE WITT, Oud-Burgemeester van *Dordrecht*, en ANDRIES BIKKER, Oud-Burgemeester van *Amſterdam*. Hij vertrok, nevens de overige Gezanten, met eene Vloot van veertig Oorlogſchepen, over welke de Vice-Admiraal WITTE KORNELISZOON DE WITTE het bevel voerde. Hun last hieldt in, eenen Vrede tusſchen Koning CHRISTIAAN van *Deenemarken* en de Zweedſche Koningin CHRISTINA te bemiddelen. Op de hoogte van *Gottenburg* gekoomen zijnde, alwaar de Gezanten voorneemens waren te landen, vonden zij de Haven bezet met Deenſche ſchepen, die zwaarigheid maakten om hen door te laaten. 't Wierdt hun, naa verloop van eenige dagen, gegund; waar op zij, te lande, de reize na *Stokholm* voortzetteden. Vermits de Gezanten, in den loop der onderhandelingen, ten Zweedſchen Hove, eenige zwaarigheden ontmoetten, beſloot de Heer STAVENISSE, nevens den Heer BIKKER, eenen keer na het Vaderland te doen, om van daar naderen last te haalen. In het einde van de maand Januarij des Jaars 1645 verſcheenen zij, in *'s Hage*, ter Algemeene Staatsvergaderinge, welke hen ſpoedig wederom afvaardigde met nadere onderrigtingen, welke, nog in den volgenden Zomer, van het ſluiten van den Vrede in het Noorden gevolgd wierden. Slegts weinige jaaren overleefde de Heer KORNELIS STAVENISSE dit Gezantſchap. Hij overleedt, op den drieëntwintigſten Maij des Jaars 1649.

Zie DE LA RUE, *Geletterd Zeeland*.

STARRENBURG, (*'t Huis te*) eene Riddermaatige Hofstede, in *Schieland*, van eene aanmerkelijke oudheid, als zijnde, reeds in den Jaare 1216, gestigt, door Heer HUGO VAN KRALINGEN, uit wiens Geslagt het, door het huwelijk van eene Erfdogter, is overgegaan in het Geslagt van WASSENAAR DUIVENVOORDE, door welk het, zo wij ons niet bedriegen, het nog heden bezeeten wordt.

STATINCK, (J.) voerde het bevel over een Schip van Oorlog, *Prinses Carolina* genaamd, gewapend met vijftig Stukken Geschut, en naar evenredigheid bemand, ten tijde als den Staaten der Verééenigde Gewesten, in het einde des Jaars 1780, door de Kroon van *Engeland*, de Oorlog wierdt verklaard. Zijn last hieldt in, na *Lissabon* te stevenen. Te gelijk met den Kapitein A. J. VAN VOLBERGEN, voerende 's Lands Schip van Oorlog *Rotterdam*, en den Oostindischen Schipper P. VAN PROYEN, na *Batavia* bestemd, liep hij, op den vijfentwintigsten December des gemelden jaars, uit de *Maaze*, in Zee. Van het vertrek des Engelschen Gezants, uit *'s Hage*, het zein der Oorlogsverklaaringe van zijn Hof, was Kapitein STATINCK, zo wel als de andere, onkundig. Hij volvoerde daarom zijnen last, inhoudende om bij de eerste gunstige gelegenheid zijnen togt te onderneemen. Ligtelijk hadde men hem, hoewel reeds in Zee geloopen, kunnen agterhaalen, indien men eene Visscherspink hem hadt naagezonden. Dit geschiedde niet, maar liet men den niets kwaads vermoedenden Kapitein STATINCK, met een gunstigen wind, zijne reize voortzetten. Te eerder liep hij, hier door, den vijand in den mond. Want gevorderd zijnde, in het Kanaal, tot op de hoogte van *Calais*, wierdt hij ontmoet van twee *Engelsche* Oorlogschepen, en vervolgens aangeklampt. Verwonderd over zulk eene bejegening, van eenen kant, aan welken hij wel een heimelijken wrok, maar geene openbaare vijandelijkheid verwagtte, stelde hij zich te weer. Naa een half uur vegtens, moest hij voor de overmagt zwigten, zijne Vlag strijken, en de aanvallers na eene *Engelsche* Haven volgen. Niet vroeger, dan naa dat hij te *Duins* was binnen geloopen, vernam hij, hoe het tusschen *Engeland* en de Staaten

der

XXVII. D.l pl. IV.

P. Buys. inv. et delin. Rein.t Vinkeles. sculp. 1794.

GEVEGT VAN KAPITEIN STATINK TEGEN TWEE ENGELSCHE OORLOGSCHEPEN, OP DE HOOGTE VAN CALAIS.

der
'er
zijn
Sch
voe
Zee
toe
gen
Sch

S
dros
zeer
en
ziet
jen.
of
Bru
Pila
van
DOL
REIN
Sta
Wet
een
ren,
Schr

St
doch
weg
het

der Verééniigde Gewesten geſchapen ſtondt, en de Oorlog met 'er daad verklaard was. De Kapitein STATINCK wierdt, nevens zijne Onderbevelhebbers, Krijgsgevangen verklaard, en zijn Schoepsvolk, eenige mijlen landwaarts, gevankelijk weggevoerd. Des Kapiteins gedrag wierdt, zedert, in eenen Hoogen Zee-Krijgsraad gebillijkt, en hij zelve, naa eenigen tijd vertoevens in *Engeland*, wederom ontſlagen. Hoe 't zijnen lotgenoot, Kapitein VOLBERGEN, nevens den Oostïndiſchen Schipper verging, zal in een ander Artikel vermeld worden.

Zie *Nieuwe Nederl. Jaarboeken.*

STAVEREN, een Heerenhuis, in *Gelderland*, in het Landdrostampt van *Veluwe*, tusſchen *Elſpeet* en *Nunſpeet*, een zeer deftig gebouw. Men nadert het Huis langs eene breede en lange Laan, van hoop opgaand geboomte. Rondsomme ziet men zeer weelige beplantingen en uitgeſtrekte bosſchaadjen. Het Huis zelve wordt omringd van eenen wijden Vijver of Graft. De toegang tot den Voorhof is over eenen ſteenen Brug, die op drie Boogen rust, en vier groote en zes kleine Pilaaren heeft. Waarſchijnlijk is dit Huis een geſtigt reeds van de Dertiende Eeuwe, alzo men vermeld vindt, dat RUDOLF, Roomsch Koning, in den Jaare 1295, aan Graave REINOUD DEN I verlof gaf, om ter plaatze, alwaar het Huis *Staveren* legt, eene Stad te bouwen, en de Inwooners van Wetten te voorzien. Niet verre van 't Huis *Staveren* ſtroomt een loopend water, aan 't welk men, voor ruim vijftig jaaren, eenige Papiermolens heeft aangeleid, in welke zeer goed Schrijf-, en ook ander Papier gemaakt wordt.

Zie J. SCHRASSERT *Codex*, Tit. STAVEREN.

STAVOREN, eene Stad in *Friesland*, in rang de zevende, doch, ten aanzien van haaren oorſprong en oudheid, verre weg de eerſte onder de Steden van het Gewest, gelegen in het Zuidlijk gedeelte, op eenen uithoek aan de Zuiderzee,

op

op den kleinſten afſtand van *Holland*, tegenover *Enkhuizen*, 't welk, bij helder weder, van daar meestal kan gezien worden.

De reden en oorſprong der benaaminge is onzeker. Alles, wat men deswegen heeft aangevoerd, koomt op losſe gisſingen neder. Indien *Sterum*, onder welken naam deeze Stad bij het Frieſche landvolk bekend is, de eigenlijke en oorſpronklijke benaaming ware, zou 'er eenige grond zijn voor het gevoelen der zulken, welke dezelve afleiden van het woord *Sturii* of *Sturiërs*, eene Volkplanting, eertijds in de nabuurſchap der Stad gevestigd, en reeds bij PLINIUS vermeld. Doch hier mede ſchijnt niet gemaklijk te kunnen overeen gebragt worden, dat men, in oude Gedenkſchriften, van de Plaatze, onder dien naam, geen of zelden gewag gemaakt vindt. Veiligst laaten wij deeze zaak in 't midden.

Even veel onzekerheids heeft 'er plaats, omtrent den tijd, in welken de eerſte Oorſprong der Stad moet gezogt worden. Met zommigen den aanvang der bouwinge te ſtellen, driehonderd jaaren vóór onze gemeene Jaartelling, ſchijnt in het buitenſpoorige te loopen. Liefst willen wij, ook hier omtrent, onze onkunde belijden, en berusten in 't algemeen gevoelen, waar in allen over een ſtemmen, dat *Stavoren* zekerlijk van eene zeer hooge oudheid is, en vroeger, dan veele thans vermaarde Nederlandſche Steden, eene bloeiende en rijke Koopſtad was. De Frieſche Hiſtorieſchrijver SCHOTANUS, veele gisſingen aangaande de oudheid der Stad op de lijst der fabeltjes aanſchrijvende, getuigt 'er, nogthans, van, dat „ *Stavoren* eertijds is geweest de grootſte, rijkſte en ſierlijk„ ſte Stad van geheel *Friesland*, de Stoel der *Frieſche* Ko„ ningen; eene magtige Koopſtad, met eene zeer bekwaame „ Haven." In den aanvang der Negende Eeuwe was *Stavoren* in zo veel aanziens, dat zekere ODULFUS, het hoofd en de beſtuurder der Kerke aldaar, buiten de Stad, aan den Stroom het *Vlie*, een Klooster van twaalf Kanunniken ſtigtte, 't welk, naar zijnen naam genoemd, en zedert zeer vermaard wierdt; tot dat men geraaden vondt, van wegen de aanſpoelingen der Zuiderzee, welke het met den ondergang dreigden, het gewijde geſtigt, landwaarts, in het nabuurig Dorp *Heme-*

lum

lum te verplaatzen. Voorts ſchijnt het Regtsgebied van *Stavoren*, al vroeg, eene tamelijke uitgebreidheid gehad te hebben, naardien wij hetzelve, eenige jaaren vóór het einde der Elfde Eeuwe, met den titel van Graafſchap benoemd vinden; in welke hoedanigheid hetzelve aan de Utrechtſche Kerke wierdt geſchonken. Dit viel voor in den Jaare 1077, en wierdt, twaalf jaaren daar naa, herhaald. Te weeten, eer nog ons Gemeenebest zijne tegenwoordige gedaante hadt aangenomen, ontmoette men, ginds en elders, verſcheiden Steden, van de overigen geheel onafhankelijk, die nu eens met de Utrechtſche Bisſchoppen, of de Hollandſche Graaven in vriendſchap ſtonden, dan wederom overhoop lagen. *Stavoren*, naar gelange van deszelfs aanzien en rijkdom, verdient eene hoofdplaats op de lijst van zulke Steden; waar van 's Lands Geſchiedenisſen menigvuldige voorbeelden uitleveren. Zo wierdt Graaf FLORIS DE V aldaar, 't eenigen tijde, voor Heer erkend en gehuldigd; doch verdreef men vervolgens van daar des Graaven Schouten, inzonderheid door aanhitzing van den Abt van het *St. Odulphus-Klooster*, boven vermeld, welke, binnen *Stavoren*, zich geen gering gezag hadt weeten toe te eigenen. Geduurende de verdeeldheden tusſchen de reeds Staatsgezinde *Hollanders* en nog Spaanschdenkende *Friezen*, wanneer men goedvondt, uit Noordholland, eenen togt over Zee te doen, moest *Stavoren*, zomtijds, den eerſten aanſtoot lijden; uit welken hoofde men, door middel van een ſterk Kaſteel of Blokhuis, de aanvallen zogt te weeren. Niet alleen met de Hollandſche Graaven ſtonden die van *Stavoren*, bij wijlen, in gemeenſchap; hunne betrekkingen ſtrekten zich uit tot zelf buitenslands, en genooten zij daar door, boven hunne landgenooten, zeer aanzienlijke Voorregten. *Stavoren* was een lid van het vermaarde Hanze-Verbond, en bekleedde, onder de leden diens lichaams, in rang de derde plaats. Als zodanig voerde het, 't eenige tijde, Oorlog tegen twee Zuster-Steden, *Hamburg* en *Lubek*, over eenige geſchillen, het Verbond betreffende, hoewel de twist ſpoedig wierdt bijgeleid. Door hunne gunſtige legging tot den ſcheepvaart, gaven die van *Stavoren*, meer en meer, eene grooter uitgebreidheid aan hunnen Koophandel. Zij waren de eerſten, wel-

welke den weg baanden door de vermaarde Zeeëngte de *Zond* na de Oostzee. Van veel belangs was deeze onderneeming, onder andere, voor de Deenen, als die dus gelegenheid vonden, om, op eene gemaklijke wijze, verſcheiden voortbrengzelen van hunnen grond te ſlijten, welke zij tot nog toe hadden moeten behouden, of die niet dan met groote moeite en kosten konden verzonden worden. De Koning, welke, ten tijde der ontdekkinge, op den throon zat, begreep dit. Van hier dat hij, zo ras de Scheepvaart door de Zond eenigen opgang maakte (en dit gebeurde ſpoedig) aan de Schippers van *Stavoren* het Voorregt ſchonk, om vóór de Schippers van alle andere Natien, Landen en Steden, voortgeholpen te worden in het betaalen van den Tol, welke van alle Schepen, die deeze Zeeëngte bevaaren, gevorderd wordt. Tot op den huidigen dag houdt dit Voorregt ſtand, gelijk ook de aloude gewoonte, om, met het eerſte Schip, een ſtuk Leidensch Laken, aan zijne Deenſche Majeſteit, ten geſchenke te doen toekoomen. Andere verbintenisſen wierden, van tijd tot tijd, door die van *Stavoren*, met de Deenſche Koningen aangegaan of vernieuwd; en niet ſlegts met deeze, maar ook met de Koningen van *Zweeden*, *Schotland* en *Frankrijk*: alle welke hunnen Koophandel en Scheepvaart aanmerkelijk begunſtigden. Inzonderheid moet de laatstgemelde verbintenis zeer naauw en van een bijzonderen aart geweest zijn. Immers vindt men aangetekend, dat wanneer, geduurende den Oorlog tusſchen den Franſchen Koning en Keizer KAREL DEN V, de ſcheepvaart op *Frankrijk* aan alle andere Nederlanderen verbooden was, dezelve alleen voor de ingezeetenen dier Stad vrij en open wierdt gelaaten. Uit alle deeze oorzaaken ſteeg het aanzien en vermogen van *Stavoren* tot eene zeer aanmerkelijke hoogte. Met zommigen, egter, te beweeren, dat het regt of de magt der Stad zich heel tot *Nijnegen*, in *Gelderland*, hebbe uitgeſtrekt, ſchijnt aan regtmaatige tegenſpraak onderhevig, zo lang men daar voor geenen anderen grond heeft, dan zeker Opſchrift, in eenen ſteen uitgehouwen, welk men in de gemelde Stad leest: *Huc usque regnum Stauriæ*; dat wil zeggen, „ tot hier toe ſtrekt het gebied „ van Stauria." Meer zekerheids is 'er aan het gevoelen,

vol-

volgens 't welk *Stavoren*, eertijds, eigen Halsregt oeffende; gelijk blijken kan uit het getuigenis van SCHOTANUS, verhaalende, hoe in zijnen leeftijd, tusschen de Stad en het Dorp *Scharl*, een weinig ten Zuidoosten van daar gelegen, een stuk Lands met den naam van *Galgevenne* wierdt bestempeld, om dat het tot de gewoone Geregtsplaats diende. Geld zal men 'er, waarschijnlijk, ten tijde van den bloeienden staat der Stad, gemunt hebben. Nogthans twijfelen zommigen, en onder andere SCHOTANUS, aan de echtheid der penningen, ten eenigen tijd bij *Stavoren* gevonden, en die onder de Regeering van Koning RADBODUS of RADBOUT zouden geslagen zijn. De eene, van zilver, voerde tot Opschrift: *Adgillus Secundus Frisiorum Rex*; „ Adgillus, de tweede Koning van Friesland"; de andere, van goud: *Moneta aurea Civitatis Staurensis*; „ Gouden Munt der Stad Stavoren."

't Is hier eene voegzaame plaats, om van eene vermaarde bijzonderheid, onze Stad betreffende, een kort verslag te doen. Zeer bekend, uit de aloude Kronijkschrijvers, zijn twee vertellingen, raakende de weelde, en den ondergang van *Stavoren*, nevens de oorzaak, welke den laatsten zoude berokkend hebben. Om een denkbeeld te geeven van het aloude vermogen der Stedelingen, en tot welk eene buitenspoorige dertelheid dit hen vervoerde, verhaalen de aloude Kronijken, dat zij, behalven de pragt, welke binnen hunne huizen regeerde, hunne Stoepen en Huisdeuren met goud overtrokken; van waar hun de naam van *de verweende kinderen van Stavoren* wierdt gegeeven. Waarschijnlijk zal de grond der zaake niet dieper gelegen hebben, dan dat de Stedelingen, aan hunne Stoepen, hier en daar, eenig verguldzel zullen geleid hebben. De andere vertelling luidt aldus. Eene rijke Koopmans Weduw zondt, op zekeren tijd, een van haare Schepen na *Dantzig*, met bevel aan den Schipper om de rijkste en kostbaarste laading van daar te haalen, zonder de soort der goederen te bepaalen. Naa volbragte reize en bij zijne aankomst in de Haven van *Stavoren*, door de eigenaares van zijn Schip na de ingeladene en medegebragte goederen gevraagd zijnde, *de schoonste en beste Tarwe*, was des Schippers antwoord. Misnoegd over zulk eene lastkwijting,

en

en alzo zij deeze goederen verre beneden haar vermogen schatte, vraagde zij den Schipper, aan welke zijde van het Schip hij de laading hadde ingenomen. Op het antwoord *aan Bakboord:* „ Dewijl gij", hernam hier op de dartele Weduw, „ de Tarwe aan Bakboordzijde hebt ingenomen, zo kunt gij „ dezelve aan Stuurboordzijde wederom in Zee werpen." De Schipper, dus gaat de vertelling voort, volbragt deezen last, doch hadt dien naauwlijks volvoerd, of de geduchte hand der hemelsche Voorzienigheid verrigtte een wonder, ter oogschijnlijke straffe over deeze dartelheid, en te gelijk ter beteugelinge van de weelde der Stedelingen. Ter plaatze, alwaar de Tarwe was in Zee geworpen, niet verre van de Haven, rees een Zandbank op, uit welken vervolgens Airen groeiden, die wel de gedaante van Korenairen, doch van binnen geene Korrels hadden. Van de ondaad der Weduwe zou de Zandbank den naam van het *Vrouwenzand* ontleend, en dezelve ten gevolge gehad hebben, dat de Haven nu voor zwaar belaadene Schepen ongenaakbaar geworden zijnde, de Stad, zedert, van haaren bloei en welvaart een groot deel zoude verlooren hebben. Dus luidt de berugte vertelling, in welke de leezer zekerlijk zeer veel fabelagtigs zal hebben opgemerkt. Tot narigt der zulken, welke der plaatslijke gelegenheid in deezen oord niet kundig zijn, kan het volgende dienen. 'Er groeit, in de nabuurschap, ten Zuiden van *Stavoren*, een gewas, 't welk eenigermaate het voorkoomen van Koornairen heeft. Doch de plaats, op welke men dit Gewas aantreft, is niet het nog heden genaamde *Vrouwenzand:* want dit legt, op eenigen afstand van de Friesche Kust in de Zee, en altoos onder water; maar men vindt het op het dus genaamde *Roode Klif*, aan den vasten wal, zijnde eene soort van Duin, over welke de gewoone Rijdweg, ten Zuiden, voorbij *Stavoren* loopt. Daarenboven blijkt, bij eene naauwkeurige bezigtiging van de berugte Plant, gelijk de steller van dit Artikel, in eigen persoon en op de plaats zelve, ondervonden heeft, dat de dus genaamde Koornairen aan deezen plek gronds geenzins zijn bepaald, maar overal, alwaar men Duinen aantreft, gevonden worden. Zij zijn, naamelijk, niets anders dan eene soort van *Helm*, welke men, in veele oorden

van

van *Holland* en *Zeeland* aantreft, als van uitsteekenden dienst om aan den losfen grond eenige vastigheid te geeven, en het overstuiven van het Zand te beletten. „ De verre en wijd„ voortkruipende wortelen", gelijk in het Bijvoegzel op DODONEUS te regt wordt aangemerkt, „ plegen het zandt bij „ een te houden, en te beletten dat het van den windt niet „ wechgedreven, en ook met het eerste Zeewater niet afge„ spoelt wordt: want zonder deze Helm zouden de Duinen „ leeg, en het Zaailandt met zandt bedekt en vermagert wor„ den." Met dit alles is het niet onmogelijk, dat de dartelheid eener schatrijke Vrouwe (want waar toe kan de weelde den mensch niet vervoeren?) tot het boven verhaalde bedrijf bevel kan gegeeven hebben; en dat het bijgeloof der Eeuwe, wanneer naderhand, op of bij de plaats, alwaar de Tarwe was in Zee geworpen, een Zandbank oprees, de reden daar van in het buitenspoorig bedrijf gezogt heeft. Alleenlijk willen wij den Leezer doen opmerken, dat het sprookje wegens de ledige Koornairen, om boven aangevoerde redenen, van allen grond ontbloot is. Intusschen is het waarschijnlijk, dat, nevens andere oorzaaken, het ontstaan van droogten, in de nabuurschap der Haven, ter verminderinge van den bloei en welvaart van *Stavoren*, niet weinig kan hebben toegebragt. Behalven deeze, troffen, van tijd tot tijd, de Stad nog andere rampen. Een zwaare Brand leide 'er, in den Jaare 1421, weinig minder dan vijfhonderd Huizen aan koolen. Als de Watergeuzen, in den Jaare 1572, de Stad bemagtigd hadden, verlieten zij dezelve, op de aannadering van eenige Vaandelen Duitsche en Waalsche Knegten; niet evenwel, zonder alvoorens een derde deel der Stad in brand gestoken, en de rest geplonderd te hebben.

Van het *St. Odulfus-Klooster* hebben wij boven gewag gemaakt. Om den alouden staat der Stad te doen blijken, verdienen nog de volgende bijzonderheden, wegens dit Gestigt, te worden opgemerkt. Meer Zuidwaarts, dan het naderhand herbouwd wierdt, lag in 't eerst dit Klooster bij zijne Oorspronklijke stigting. De wijde waterplas, naamelijk, welke thans de tusschenruimte tusschen *Enkhuizen* en *Stavoren* beslaat, was eertijds, meestal, droog land, en door de-

zelve ſlegts een niet zeer wijde doorvaart. Men zag 'er vrugtbaare Akkers, zelf een Bosch, *de Kreil* genaamd, als eene droogte, in deezen oord, nog heden bij de Zeelieden, onder dien naam, bekend. Afkabbelingen en overſtroomingen deeden, allengskens, de Waterplas aangroeien. Tot een weinig naa het midden der Veertiende Eeuwe ſtondt het Klooster op zijnen ouden grond. Van wegens de ſteeds toeneemende Watervloeden wierdt men, omtrent dien tijd, te raade, het gewijde Geſtigt in de Voorſtad van *Stavoren*, ten Zuiden daar van gelegen, over te brengen. Door den zwaaren Brand, boven vermeld, wierdt het van de overige Huizen der Stad afgeſcheiden, en daar buiten geſlooten. De verplaatzing na *Hemelum* gebeurde kort daar naa. Intusſchen was het eerſte Klooster nog niet geheel verdweenen. In den Jaare 1430 zag men daar van nog de Kapelle, vermits het Kerkhof zeer hoog lag. Volgens het getuigenis van SCHOTANUS, die in den Jaare 1664 ſchreef, leefden, in den Jaare 1620, nog lieden te *Stavoren*, welke in *St. Odulfus-Klooster*, ſtaande in het Zuideinde der Stad, de Misſe gehoord, en in de Kerk eene Frieſche Lieve Vrouw, ſtaande op het Altaar met een Frieſchen hoofddoek gehuld, gezien hadden. Zommigen hadden ook geheugenis van eene dubbele buurt Huizen, en 'er zelve in gewoond, de Kerkſtraat genaamd, in het Noordwesten der Stad. Daarenboven hadden zij nog gekend de wooning des Kaſteleins van het Blokhuis of Kaſteel, van een fraaien Boomgaart voorzien. Bij het leeven dier luiden was dit alles onder den vloed begraaven. Behalven dit Mannen-, hadt men ook, bij ouds, te *Stavoren* een Klooster van Bagijnen. Het was een zindelijk geſtigt, liggende in lommerrijk geboomte, en van eene fraaie Kerk voorzien. Het verarmde allengskens, zo dat de Bagijnen met weeven den kost moesten winnen. Eene derzelven, om dat zij door de Moeder van het Klooster, naar haare meening, onder eene te ſtrenge tucht wierdt gehouden, zogt zich door een vreemd middel van dat juk te ontſlaan. Zij ſtak den brand in het Klooster, en verkreeg aldus haare Vrijheid.

Van wegen de aloude vermaardheid der Stad *Stavoren*, vonden wij niet ongeraaden, de bovenſtaande bijzonderheden te ver-

verhaalen. Van den tegenwoordigen ſtaat der Stad zullen wij nu nog een kort verſlag doen.

De gedaante van *Stavoren* is een langwerpig vierkant, welks langſte zijden Noord- en Zuidwaarts loopen. Rondom loopt een aarden Wal, in welken men, aan den Noordwestkant, nog overblijfzels van het oude Blokhuis ziet. Men heeft 'er drie Rijd- en twee Waterpoorten: de eerſte zijn de Noorderpoort, de Koepoort en de Zuiderpoort; de twee andere, de Noorder- en de Zuiderpijp, zijnde overwelfde Boogen of Sluizen, hoedanige men, in *Friesland*, *Pijpen* noemt. Voorheen hadt men 'er twee Uitwateringen of Sluizen, door welke de twee Vaarten, van binnenslands koomende, zich plagten te ontlasten. De eene, of de Zuidelijke Uitwatering, is al voor lang geſtopt. Het Noordlijk binnenlandſche Water loopt buiten de Stad, door de Stads Graft, en valt, door een dubbelen Val- of Wipbrug, in de Haven. Deeze is tamelijk ruim en breed, doch heeft het ongemak, dat de beide Hoofden, welke de Buitenhaven uitmaaken, bijkans Zuidoost en Noordwest loopen. Hier door is de ſlag van water, bij hevige ſtormwinden, zeer aanmerkelijk. De onſtuimige Zuiderzee werkt onmiddelijk op de Sluisdeuren, en kunnen 'er de Schepen naauwlijks veilig leggen. Om de eene en andere reden, om de Stad, en, gevolglijk, dien geheelen Uithoek der Provincie voor inbreuk te beveiligen, en aan de Schepen eene veilige legplaats te bezorgen, hebben 's Lands Staaten, in den voorleeden Jaare (1791) zich genoodzaakt gevonden, tegen den gedreigden ramp de gepaste voorzorge te gebruiken. Volgens het gemaakte Ontwerp zullen de beide Havenhoofden verleid, en aan dezelve eene andere ſtrekking, meer Zuidwaarts loopende, gegeeven worden. Terwijl wij dit ſchrijven, heeft men met het verleggen van het Zuiderhoofd reeds eenen aanvang gemaakt. Op eene zeer groote ſomme zal deeze noodzaakelijke verbeteringe der Provincie te ſtaan koomen.

Te *Stavoren* vindt men niet meer dan ééne Kerk ten dienſte der Hervormden. Het is een zindelijk gebouw, van binnen van een fraai Orgel voorzien, en pronkende met een ſierlijken ſpitzen Toren, die een weinig van de Kerk ſtaat. Vol-

gens overlevering zou men, tot het geſtigt, veel houts gebruikt hebben, gegroeid in het eertijds vermaarde Bosch *de Kreil*, doch al voor lang onder het water van de Zuiderzee bedolven. Twee Leeraars, de eene van welke te gelijk Rektor van het Latijnſche School is, verrigten hier den gewijden dienst. Voorts heeft men 'er eene Gemeente van *Doopsgezinden*, welker Vergaderplaats weinig aanziens heeft, en die thans bediend worden door eenen Leerling van het Amſterdamſche Kweekſchool, behoorende aan de Gemeente bij het Lam en den Toren. Voorts is 'er ook een Statie van Roomschgezinden. Het Stadshuis, ſtaande in het midden der Stad, is een nieuw Gebouw, hebbende, onder andere, eene fraaie Raadkamer. Als eene zeldzaamheid tekenen wij hier aan, dat, bij de afbraak van het oude Stadshuis, in een der muuren twee gouden penningen bemetzeld gevonden wierden, ieder van welke een halven Piſtool waardig was. Voorts ontmoet men te *Stavoren* geene openbaare gebouwen. De Burgerhuizen zijn, veelal, zindelijk betimmerd. Veele derzelven, hoewel het uitwendige zulks niet altoos aankondigt, draagen kenmerken van eene aanzienlijke Oudheid, in de zeer dikke en zwaare muuren. De ſteller van dit Artikel herinnert zich, in meer dan *één* huis, Voorgevels gezien te hebben, van meer dan drie voeten dik: in voege dat de breede Venſterbanken tot zitplaatzen konden dienen. Gelijk van ouds, beſtaan nog heden de meeste Ingezeetenen van den Scheepvaart. Wanneer deeze bloeit, worden 'er zeer veele Schepen, vooral Koffen, getimmerd. Andere handwerken, daar mede verwant, zijn dan ook in merkelijken bloei.

Voorheen beſtondt de *Regeering* van *Stavoren* uit twintig perſoonen, te weeten acht Burgemeesteren en twaalf Gemeentsluijden of Vroedſchappen, van de eerſte van welke jaarlijks twee nieuwe Leden verkoozen wierden, door den Stadhouder van het Gewest, uit eene Nominatie gemaakt door en uit de Gemeentsluijden; welke hun leeven lang in 't bewind bleeven. In dén Jaare 1768 is in het getal der Wethouderen eenige verandering voorgevallen, zijnde hetzelve, op het eenpaarig verzoek der Regeeringe, bij een Reglement van den tegenwoordigen Stadhouder, op twaalf perſoonen,

vier

vier Burgemeester en acht Vroedſchappen, verminderd. Intusſchen is ons berigt, dat, zedert, de Vroedſchappen wederom tot het oude getal van twaalf perſoonen zijn opgeklommen, agtervolgens het regt van Ampliatie, Explicatie en Alteratie, in het ſlot van het nieuwe Reglement, door den Stadhouder aan zich gehouden.

STEEN, (JAN) een zeer bekend Konstſchilder, die zelfs, gelijk wij ſtraks nader zien zullen, aanleiding tot een ſpreekwoord in onze Nederlanden heeft gegeeven, was gebooren te *Delft*, daar zijn Vader een Brouwer was. Hij was een Leerling van JAN VAN GOYEN, die hem, om zijn vrolijken aart en omgang, en om zijne geestige invallen, grootelijks beminde. De Leerling hadt van zijnen kant ook veel genegenheid voor zijn meester, maar nog meer voor deszelfs Dogter, met dewelke hij een heimelijken Liefdehandel onderhield, zo dat dezelve zich zwanger bevondt; het welk van dat gevolg was, dat JAN STEEN moest beſluiten haar te trouwen, het geen hij ook gewillig deedt: gelijk ook de toeſtemming der wederzijdſche ouderen daar ſchielijk op volgde, als die thans geene andere partij te kiezen hadden.

De Vader van onzen Schilder kogt, om hem een ordentelijk beſtaan te bezorgen, eene brouwerij voor hem, te *Delft*, daar hij hem inzettede, en waarin hij inderdaad een goed beſtaan gevonden zoude hebben, zo hij zijne zaaken behoorlijk hadt willen waarneemen; maar dit laatſte ontbreekende bedierf alles, en de winſten wierden zo gering, dat JAN verpligt was zijn toevlugt te neemen tot het Penſeel, daar men in zijn geheelen levensloop ook ziet, dat hij, als op een laatst plegtanker, altoos veel op vertrouwde. Het eerſte ſtuk, dat hij thans ſchilderde, was een zinnebeeld van zijn bedorven huishouding, daar zijne huisvrouw MARGARETA wezenlijk geen gering deel mede in hadt. Het vertrek lag buiten order, alles over hoop, de Hond ſlobberde uit de pot, de Kat liep met het ſpek heen, de kinderen buitelden haveloos over de vloer, en môer zat lui en gemaklijk in een leuningſtoel, en zag dit werkje gerust aan; en om de klugt hadt hij zich zelven daar bij afgemaald met een wijnglas in de hand, en een

Aap op de schoorsteen, die dit alles met een uitgestooken kop en bek beglurrde.

De verwaarloozing zijner zaaken was zo volkoomen, en zijn levenswijs zo zorgeloos, dat men slegts dit staaltje behoeft bij te brengen, om de oorzaak van de volstrekte verarmtering van 's mans zaaken te doen begrijpen. Terwijl hij nog in de Brouwerij was, maar meer Wijn dan Koren voor zijn geld kogt, moest dezelve, bij gebrek van Mout, zomtijds stille staan, waar door de Neering geheel verliep. Op zekeren morgen als 'er wederom gebrek aan alles was, kwam zijne Huisvrouw deswegen bij hem klaagen: „ JAN, zeide „ zij, de Neering moet onder zulk eene bestiering wel ver- „ loopen; de klanten zenden teikens vergeefsch om Bier te „ hebben; daar is geen Bier in de kelders, en zo veel Mout „ niet, dat wij een Brouwt maaken kunnen. Hoe zal dat „ gaan, gij behoorde de Brouwerij levendig te houden." „ Goed, antwoorde JAN, ik beloof u, dat ik dezelve leven- „ dig zal houden." Daar op ging hij na de Markt, naa dat hij te vooren de knegts belast hadt, dat zij de groote Ketel vol water pompen zouden. Op de Markt gekoomen, kogt hij daar eene partij levendige Endvogels, welke hij liet thuis brengen, dezelve onmiddelijk volgende. Hij begeeft zich straks in de Brouwerij, laat de Mout, die hij nog hadt, in de Ketel storten, en de Vogels daar in zwemmen. Deeze zuiks niet gewoon zijnde, vlogen wild en woest door de Brouwerij, en maakten zulk een bijster geraas en leven, dat zijne Vrouw daar op uit kwam. Zo als hij haar zag, liep hij lagchende na haar toe, en zeide: „ Wat zeg jij, GRIET- „ JE? is het nu niet levendig in de Brouwerij?" Schoon de Vrouw niet veel lust hadt om te lagchen, konde zij zich egter, om zijn klugtig bedrijf, en potzige aanspraak, daar van niet geheel onthouden.

Men begrijpt ondertusschen, dat hij op deeze wijze niet zeer lang Brouwer konde blijven. Naa verloop van eenige jaaren wierdt hij dan Herbergier; maar dit was insgelijks van geen langen duur; en hij nam het Penseel, 't welk hij, in hoop van in zijne Herberg eene gemaklijke en vrolijke kostwinning te zullen hebben, weder neder gelegd hadt, op

nieuws

nieuws in de hand. Men ziet van hem een ſtuk, 't welk hij naderhand aan den Vorst van *Wolfenbuttel* verkogt heeft, waar in een Bruidegom en Bruid, twee oude Lieden, en een Notaris vertoond worden; deeze zijn allen zo natuurlijk in hunne verrigtingen geſchilderd, als of men hen levendig voor oogen hadt, en met die verrigtingen bezig zag. De oude Lieden ſchijnen hunne meening met grooten ernst aan den Notaris te beduiden; de Notaris luistert met veel aandagt naar het geen de oude Lieden hem zeggen, terwijl hij met de pen op het papier gereed is om te ſchrijven het geen zij hem opgeeven. De Bruidegom ſtaat daar bij, en toont zijn misnoegen over de gemaakte ſchikkingen; hij ſchijnt van ſpijt te ſtampvoeten; hij werpt zijn hoed en trouwtekens langs de grond, haalt zijn handen en ſchouders op; hij ziet zijn Bruid van ter zijde aan op eene wijze, die te kennen geeft, dat hij de ſchuld daar van aan de oude Lieden alleen wijt, en zich voor haar ontſchuldigt; de Bruid gelooft dit, maar beklaagt haar verlies, en ſtaat met traanen op de wangen dit toneel droevig aan te kijken.

Even zo natuurlijk en geestig is van hem geſchilderd een jonge opgeſchooten Julfus, ſtaande te huilen. Het ſtuk namelijk verbeeldt een St. Nicolaas-avond, en de jonge Lobbes, die zich gevleid hadt wat lekkers of wat moois in zijn ſchoen te vinden, ziet daar eene roede in ſteeken.

Onder zijne kleiner ſoort van konstſtukjes vindt men veelen, die uitvoerig naar het leven geſchilderd en niet min geestig van gedagten zijn. Het getal zijner ſtukken is zeer menigvuldig, allen geestig van vinding, het zij hij vrolijke gezelſchappen in Wijn- of Bierkroegen, of andere losſe bedrijven van 's menſchen leven verbeelde; het zij hij zaaken, die een ſtiller beſlag vereischten, als bij voorbeeld een kinderſchool of iets diergelijks, vertoonde. Men ziet daar zijn vluggen geest en zijne geaardheid altoos in; altoos is het ſtukje met eenig grappig bedrijf vermengd. De jongens, bij voorbeeld, grijpen malkanderen in het hair, of de Schoolmeester, die een zottelijk deftige, een ernſtig belachelijke houding heeft, vertoont de meerderheid van zijn gaven met de plak: terwijl de andere leerlingen door de exemplaare ſtraf

van eenen hunner makkers in vreeze worden gebragt, en eene zeer bedrukte vertooning maaken.

Eene afbeelding van een Kwaakers lijkstatie, door hem geschilderd, is zo geestig en potzig van toestel, en de wezens zijn zo wonderlijk naargeestig verbeeld, dat men dezelve zonder lagchen niet kan aanzien. Men moet ook van hem erkennen, dat hij het karakteristike, het onderscheiden der Persoonen, zeer wel verstondt, en de synste trekken bijzonder net wist uit te drukken. Bij voorbeeld in de Tafereelen, daar Heeren en Boeren bij malkanderen verbeeld staan, behoeft men naa de kleeren niet te kijken, om te weeten, wie de eene en andere zijn. Het blijkt straks uit de wijze van staan of zitten, uit de houding en gebaarden, uit ik weet niet welke kleinigheden, wie de eene en de andere zijn.

Men ziet reeds uit het geen wij van de schilder- en levenswijze van JAN STEEN gezegd hebben, dat de eene met de andere volmaakt overeenstemde; en men zal daar van nog nader overtuigd worden, en zien, dat hij steeds een hart zonder zorg was, en alles van den vrolijken kant alleen beschouwde, uit een ander geval, dat men in zijn leven, door HOUBRAKEN beschreeven, vindt aangetekend. Toen JAN STEEN, naa het tweede verloop zijner zaaken, weder aan het schilderen was gegaan, vervaardigde hij onder anderen een stukje, het welk hij vrij duur verkogt, maar het welk men hem betaalde in goud dat te ligt was. Zijne vrouw de somme, die hij daar voor ontfangen hadt, verneemende, hadt wel gewild, dat hij die haar hadt overgegeeven, om de meestdringende behoeften van haar huishouden daar mede te vervullen; maar zij begeerde dit vergeefsch, en hij begaf zich met al dat geld naa de kroeg, verdronk daar een gedeelte van, en verloor de rest met speelen. Hij kwam des niet te min vrolijk en welgemoed thuis: zijn vrouw vleide zich hier door, dat hij het goud, ten minsten voor een gedeelte, nog mogt behouden hebben, en vroeg hem aanstonds naa hetzelve; maar hij antwoordde haar, onder een hartelijk gelagh, dat hij het zelve gelukkiglijk geheel kwijt was. Zijne vrouw bragt hem den staat, in welken zij zich bevonden, onder het oog, en wilde hem doen begrijpen, dat het verlies van zulk eene som,

in

in zulke omſtandigheden, gewislijk geen onderwerp van lagchen was; „ Hoe! Vrouw, antwoordde JAN, zoude ik niet „ lagchen! zij meenen, dat zij mij bedroogen hebben, maar „ ik heb hen gefopt; want ik wist dat het goud veel te ligt „ was, en ik heb het hun voor volwaardig uitgegeeven: zij „ zullen morgen, als zij het weder uitgeeven willen, zien, „ dat ik hen te ſlim ben geweest; Ha! ha! ha! hoe zullen „ zij ſtaan te kijken! "

Na den dood van deeze zijne Huisvrouw, trouwde hij eene andere, waar van de vrijaadje al mede in den gewoonen trant van JAN STEEN was, en niet onaartig is te leezen bij HOUBRAKEN (Schouwb. der Nederl. Kunstſchild. D. III. p. 22. enz.) Deeze vrouw was MARYTJE HERCULENS genaamd, en hadt zich geneerd met Schaapshoofdjes, pootjes en diergelijken te verkoopen; welke neering hij haar egter welhaast deedt ſtaaken. Deeze MARYTJE plaagde haaren man altijd om geſchilderd te weezen, en wel in haar zondagspak, gelijk men de Portretten gemeenlijk ziet. Maar daar kwam niet van; zo dat de vermaarde Leidſche Konst-Schilder KAREL DE MOOR, die veel aan het huis van JAN STEEN kwam, haar zijn dienst daar toe aanboodt, en haar uitſchilderde. Zij was daar wonder wel mede in haar ſchik, en liet het haaren man zien, die daar ook genoegen in betuigde te neemen, maar zeide, dat daar nog iets aan ontbrak, het welk hij daar zelf aan vervullen zoude. Straks neemt hij het Portret, zet zich tot ſchilderen, en plakte zijn vrouw een grooten hengelkorf met gekookte Schaapshoofden en pootjes aan haar arm; het welk zulk een vreemd Contrast maakte met het zondagspak, dat zij, ſchoon het haar geweldig ſpeet, niet kon naalaaten, daar zelve om te lagchen. „ Dit, zeide JAN, ontbrak 'er „ aan, zouden u de menſchen kennen."

Uit alles wat wij gezegd hebben, ziet men derhalven duidelijk, dat het bekende Hollandſche ſpreekwoord, „ Dat is „ een ſtukje van JAN STEEN", niet zonder oorzaak zo algemeen is geworden, en een volkomen grond in 's Mans karakter heeft.

Hij ſtierf in den Jaare 1678, en wierdt door zijne Konst-Broederen begraaven.

STEENBERGEN, eene Baronnij of Heerlijkheid, in het Westlijkste gedeelte van *Staats-Brabant*, een eigendom, onder de Oppermagt der Algemeene Staaten, van den Stadhouder der Verééniqde Nederlanden, als Prinse van *Oranje*. Zij bestaat uit verscheiden Polders, onder verscheiden benaamingen, en uit eene Stad van den gemelden naam. 't Een en ander legt in het Noordlijk gedeelte van het Markgraafschap van *Bergen op den Zoom*. De gezamentlijke Polders, welke de Stad omringen, beslaan eene uitgebreidheid van ongeveer drie uuren gaans in de lengte, en van één uur gaans in de breedte.

Van ouds was *Steenbergen* eene vermaarde Koopstad, uit welke men, op *Engeland* en *Deenemarke*, sterken handel dreef. Ook was zij toenmaals ongelijk grooter dan tegenwoordig; beslaande, naar men wil, de tegenwoordige slegts het tiende gedeelte van de uitgebreidheid, welke zij in haaren bloeienden staat bezat. Een zwaare Brand, in den Jaare 1365 voorgevallen, leide genoegzaam de geheele Stad in koolen, en was oorzaak, vermits veele inwooners van have en goederen beroofd wierden, dat de Koophandel, de bron van hunnen welvaart, zedert van daar verleid wierdt. Zedert herbouwd zijnde, leedt *Steenbergen*, nu en dan, vijandelijke aanvallen, vooral gedurende de Spaansche beroerten, en wisselde daar door, etlijke maalen, van eigenaar. In den Jaare 1577 viel zij den Staatschen Veldheer, den Heer van CHAMPAGNEI, in handen, naa dat dezelve de Hoogduitsche bezetting daar uit verdreeven hadt. Zes jaaren laater gebeurde, niet verre van de Stad, een hevig gevegt, tusschen den Hertog VAN PARMA en den Maarschalk VAN BIRON. In den Jaare 1583 verzekerden zich de Spaanschen, door verrassing, van het Stedeken. Een aantal Soldaaten, van de bezettinge van *Breda*, zich in boerengewaat gestoken hebbende, raakten 'er, onder die gedaante, binnen, en persten den Stedelingen een aanzienlijk rantsoengeld af. Zeven jaaren daar naa wierdt 'er Prins MAURITS meester van, en bleef voorts *Steenbergen* in de magt der Staatschen, tot in den Jaare 1622, wanneer het, naa een kort beleg, aan LOUIS DE VELASCO bij verdrag overging. Van nieuws kwam de Stad in de magt der Staaten in den Jaare 1629, en is zedert daar in gebleeven.

Steen-

Steenbergen, hoewel klein, is vrij wel verſterkt. In den Wal, die ſlegts een vierendeel uurs in zijnen omtrek haalt, leggen zes Bolwerken, die omringd worden van eene wijde en diepe Graft, die haar water uit den Stroom *de Vliet* ontvangt. Voorts heeft men 'er twee Ravelijnen en eene Kontreſcharp, en buiten dezelve een Kroon- en een Hoornwerk. Voorts zijn in den Wal twee Poorten, de Waterpoort en de Kruis- of Oostpoort. Aan den Zuidkant der Stad, alwaar zij voor deezen meerder uitgebreidheid hadt, ontmoet men, in den grond, nog zeer zwaare fondamenten, en daar boven de Overblijfzels van eene pragtige Poort, eertijds de *Woudſche*, thans de *Oude Poort* genaamd. Het Stadhuis is van een zonderling maakzel, meest naar de Gothiſche bouworde hellende. Het is voorzien van vier Torens, die, waarſchijnlijk, ter verdeediginge der Stad gebouwd wierden. Van ſoortgelijk eene bouworde is ook het huis van den Kommandeur, die het bevel over de Krijgsbezetting voert. De Kerk der Hervormden, eertijds aan den H. SERVAAS toegewijd, vertoont niet veel bijzonders; twee Leeraars verrigten in dezelve den predikdienst: zij ſtaan onder de Klasſis van *Tholen* en *Bergen op den Zoom*. De Regeering beſtaat uit Drosſaard, eenen Burgemeester, zes Schepenen en Sekretaris. De Prins Erfſtadhouder, als Heer van *Steenbergen* en onderhoorige Landen, geniet hier verſcheiden zeer aanzienlijke Voorregten; ook zijn de inkomſten niet gering. Alle de Regeeringsampten worden door hem begeeven. Tot het beroepen van eenen Predikant, moet de Kerkenraad aan hem verlof vraagen, en vervolgens om goedkeuring, naa dat het beroep geſchied is. Hij bezit de Tienden van alle de Landen der Heerlijkheid, welke gerekend worden, ruim twintigduizend guldens te bedraagen. Doch uit deeze ſomme moet hij de Predikanten, Kosters en Schoolmeesters beſoldigen. Tot het invorderen deezer inkomſten houdt de Heer eenen Rentmeester te *Steenbergen*, welke daar van den eenentwintigſten penning trekt. Voorts heeft 'er de Raad van Staate eenen Ontvanger van de Gemeene Lands Lasten, en de Admiraliteit op de Maaze eenige bedienden tot het heffen der inkoomende en uitgaande regten.

STEEN-

STEENDEREN, een Dorp in *Gelderland*, in het Landdrostampt van *Zutfen*, aan den *Yssel*, een uur gaans beneden *Doesburg*, aan den regter oever. Het is een fraai Dorp, midden in 't geboomte gelegen, hebbende Kerk en eenen eigen Predikant, die eenmaal 's jaars, in het nabuurig *Bronkhorst*, den dienst waarneemt. Het Rigterampt van *Steenderen* bevat verscheiden Boerschappen. Viermaalen 's jaars, op het minst, wordt de Gerigtsbank binnen de Stad *Doesburg* gespannen.

STEENEN. Bij deezen naam waren, van ouds, hier te Lande, de Gevangenhuizen bekend. Te *Leiden* en *Zierikzee*, onder andere, voeren de Stads Gevangenissen, nog heden, dien naam, met bijvoeging van *'s Graaven-Steen*, om dat zij den Graave, als Heere des Lands, toebehoorden. Den oorsprong deezer benaaminge, zoekt men, veelal, in de gewoonte, om deeze Gestigten van *steen* te bouwen, toen nog alle de overige huizen en wooningen van hout getimmerd wierden.

STEENEN-ROELAND. 't Geen de Heer J. WAGENAAR, aangaande de van ouds, ook hier te Lande, *Roelandsbeelden* heeft aangetekend, zullen wij hier overneemen. „ De Markten stonden, hier te Lande en elders, al van ouds, onder „ de bijzondere bescherming van den Vorst. —— Men plagt, „ van deeze bescherming, en van de veiligheid der Markt, „ hier te Lande, veeltijds, kennis te geeven, door het op„ regten van *Kruissen*, aan 't begin en 't einde der Markt„ plaatsen, 't welk, nog tegenwoordig, hier en daar, en, „ onder anderen, in den *Haage* en in de *Beverwijk*, in ge„ bruik is. In *Duitschland*, duidde men het zelfde aan, „ door het opregten van houten of steenen gewapende beel„ den, *Roelandsbeelden* genaamd, naar den beroemden Krijgs„ man ROELAND, die, ten tijde van KAREL DEN GROOTEN, „ leefde, en van wiens dapperheid de Monniken wonderen „ verdagt hebben. En 't is mij" (dus vervolgt de Historieschrijver) „ ten hoogste waarschijnlijk, dat de bekende Am„ sterdamschen *Steenen Roeland*, die, in den stoep van een

„ oud

„ oud gebouw, op den Nieuwezijds-Voorburgwal, over de „ Kolk, ſtaat, tot zulk een einde, is opgeregt. 't Beeld is „ geharnast, en heeft, zo 't ſchijnt, eertijds, een opgeheeven „ Zwaard in de hand gehad. En 't is bekend, en nog aan „ eenige tekenen te merken, dat 'er, oudtijds, eene Markt „ langs de Westzijde van den Nieuwezijds-Voorburgwal, „ van de Molſteeg tot aan de Dirk van Hasſeltsbrugge, ge- „ weest is. Veelligt, heeft deeze Markt zig verder, en tot „ aan de plaats, daar 't beeld ſtaat, uitgeſtrekt. — De oudſte „ opdragtbrieven van het huis, in welke ſtoep, het *Roelands-* „ *beeld* ſtaat, zeggen, zo mij berigt is, alleenlijk, dat het „ huis, van ouds, *Steenen Roeland* genaamd was: waar uit „ blijkt, dat het beeld 'er al zeer vroeg geſtaan heeft." Tot dus verre de Heer WAGENAAR; waar bij wij alleenlijk hebben te voegen, dat, zints het overlijden van den geagten Hiſtorieſchrijver, immers zedert de uitgave van zijn *Amſterdam*, het *Roelandsbeeld* weggenomen, en alzo ook dit gedenkteken der overoude tijden vernietigd is.

Zie J. WAGENAAR, *Beſchrijving van Amſterdam.*

STEENHOVEN. (KORNELIUS) Bekend zijn de geſchillen, onder de Roomschgezinden, in den aanvang deezer Eeuwe, hier te lande ontſtaan, tusſchen de Aanneemers van de Bulle *Unigenitus*, dat zijn de Voorſtanders van het Pauslijk gezag en de Aanhangers van den vermaarden JANSENIUS. Het zogenaamde *Utrechtſche Kapittel* hieldt het met de laatſten. De Aardsbisſchoplijke Stoel, door het overlijden van zijnen voorgaanden bezitter, viel ledig in of omtrent het Jaar 1725. Toen verkoos het Kapittel den gemelden KORNELIUS STEENHOVEN, met oogluiking der Regeeringe, tot Aardsbisſchop, en gaf 'er kennis van aan het Roomſche Hof, met ootmoedig verzoek om bevestiging op deeze verkiezing. Doch dit Hof, misnoegd op het Kapittel om deszelfs verkleefdheid aan de gevoelens van JANSENIUS, die voor Ketterij of afvalligheid wierdt aangezien, zondt geen antwoord. Ook andere Hoven

toon-

toonden hun misnoegen over de stoutheid der *Utrechtsche* Geestlijkheid, als welke zich, naar hun inzien, tegen 's Paus-sen oppermogend gezag hadt durven aankanten. De Raad van *Venetie*, in 't bijzonder, koos de zijde van den H. Vader, en deedt, door zijnen Gezant in *'s Hage*, eene Memorie inleveren, bij welke de Algemeene Staate verzogt wierden, met hun hoog gezag tusschen beiden te treeden, en de Utrechtsche Geestlijkheid tot de gehoorzaamheid aan haaren Geestlijken Herder, den Paus, te rug te brengen. Dikwijls en op onderscheidene tijden herlazen wij het antwoord, 't welk Hun Hoog Mogenden den Venetiaanschen Gezant te gemoete voerden. Gaarne gunnen wij hetzelve hier eene plaats, naardien de beginzels van Godsdienstige Vrijheid en Verdraagzaamheid, welke hetzelve ademt, nooit te veel herhaald, tot eere en luister van derzelver Voorstanders, en overeenkomstig met den aart en inhoud des redelijken Euangeliums, nimmer diep genoeg kunnen worden ingeprent. „ In Godsdienstige zaaken" (deeze merkwaardige taal voerden toen Hun Hoog Mogenden) „ en die de Kerkentugt betreffen, moet de overtuiging „ alleen plaats hebben, zonder den minsten dwang. 't Staat „ elk vrij, in zaaken van Godsdienst, te gelooven, 't geene „ hij oordeelt bekwaam te zijn, om de Zaligheid te verwer- „ ven. Wij oordeelen" (vervolgt het antwoord) „ dat onze „ Godsdienst de beste is, en wij wenschen, dat alle onze „ Onderdaanen zig 'er aan onderwierpen; maar wij willen „ niemand daar toe dwingen. Elk belijde zodanigen Gods- „ dienst, als hij den besten oordeelt; mids dat hij zich maar „ als een goed en getrouw Onderdaan gedraage. Op deezen „ voet gedoogen wij de Roomsch-Katholijken, zonder ons „ met hunne bijzondere geschillen te bekreunen. Wij kunnen „ ons gezag, volgens de onverbreekelijke Grondwetten van „ ons Gemeenebest, niet gebruiken, om die geschillen te be- „ slegten. Veel min kunnen wij gedoogen, dat men een „ vreemd gezag zou aanwenden, om iemand te verpligten, „ tot het verlaaten van zijne gevoelens, of tot eene blinde „ onderwerping aan hem, dien men den naam van Oppersten „ Herder geeft. Wij zijn verpligt, de eene partij, zo wel „ als de andere, tegen de vervolging te beschermen; en nooit

„ kun-

„ kunnen wij toeſtaan, dat het Roomſche Hof, in onze
„ Staaten, eene onbepaalde magt oeffene."

Zie Europ. Mercurius 1725.

STEENS, gemeenlijk, onder de Landzaaten, *Stiens* genaamd, een Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier van *Oostergo*, onder de Grietenij *Leeuwerderadeel*, in welke het, de zevende plaats op de lijst der Dorpen bekleedt, en negenënzestig Stemmen uitbrengt. Het is een fraai en welvaarend Dorp, voorzien van verſcheiden fraaie Burgerwooningen en eene zindelijke Kerk, met een zwaaren Toren. In de Roomſche tijden was het Gebouw aan S. VITUS toegewijd. In en omtrent dit Dorp lagen, bij ouds, veele aanzienlijke Adelijke Staten. Onder de gedaante van deftige Boerderijen, zijn eenige daar van, heden ten dage, nog in weezen.

STEENSEL, een Dorp, in de Meijerij van *'s Hertogenbosch*, voorzien van eene Gereformeerde Kerk, naast welke een hooge en dikke Toren ſtaat, welks Klok den naam heeft van een zeer helderen klank te geeven, en op den afſtand van meer dan een uur gaans te kunnen gehoord worden. De Hervormde Leeraar, welke hier predikt, neemt ook te *Eersel* en *Duisſel* den gewijden dienst waar. *Steenſel* wordt voor het juiste middelpunt des Kwartiers van *Kempenland* gehouden.

STEENWYK, eene kleine, doch reeds van overoude tijden bekende Stad, in *Overijsſel*, in het Landdrostampt van *Vollenhoven*, niet verre van de Frieſche grenzen, aan het water *de Aa*, 't welk, een weinig dieper landwaarts, in de Velden ontſpringt, en zich in de Zuiderzee ontlast. Zeer vermaard is deeze Stad, uit hoofde der belegeringe, welke zij, in den Jaare 1580, van den Graave VAN RENNENBERG doorſtondt. De Graaf was thans Stadhouder van *Friesland*, van wegen den Koning van *Spanje*, wiens belangen hij ijverig was toegedaan. Naa eenige Krijgsverrigtingen in dien oord, ſloeg hij, op

den

den achttienden October des gemelden jaars, het beleg om de Stad. De Staaten van de nadere Vereeniginge, merkende waar het op gemunt was, hadden vooraf den Hopman KORNPUT met zijn Vaandel derwaarts gezonden; tegen den zin der Stedelingen was het hem gelukt, 's daags te vooren daar binnen te koomen. Vooraf hadt hij zijne knegten, bij eede verpligt tot de belofte, dat niemand, op doodſtraffe, van overgave zoude ſpreeken, voor dat zij hunnen Bevelhebber daar van zouden hooren reppen. Nog eenig ander volk kwam daar binnen, nevens eenige voorraad van buskruid en andere noodwendigheden, waar van men, tot nog toe, ſchaars voorzien geweest was. De magt des vijands beſtondt uit twaalfhonderd Ruiters, en zesduizend Knegten. *Steenwijk*, daartegen, hadt een vrij goeden aarden Wal, met eene borstweering van vijf voeten dik, doch zonder ſtrijkweeren. De Graft, daar rondsom, op verſcheiden plaatzen ondiep, was op haar breedſte vijftig voeten. Men telde 'er zeshonderd Soldaaten, en omtrent zo veele weerbaare burgers, doch onder deeze weinig meer dan vijftig, die men vertrouwen durfde. Grof Geſchut hadt men 'er niet, en ſlegts twaalf of veertien paerden. Ook was 'er geen Stadvoogd: zo dat de Hoplieden gezamentlijk het bewind op zich namen, met overleg van den Burgemeester. Deeze beraamden verſcheiden keuren, onder andere, op het ſpaaren van buskruid en eetwaaren; op de krijgstucht onder de Soldaaten, op dat deeze den burger niet zouden lastig vallen; als mede tegen het gevaar van brand, om welken te verhoeden, zij gebooden, hooi, turf en verdere brandſtoffen in de opene lucht te leggen, en de Huizen, met ſtroo gedekt, naast de Vesten, af te breeken. Men zou geene uitvallen doen op halve kans, om alzo het Volk te ſpaaren, en den vijand de gelegenheid te beneemen, om uit gevangenen aangaande de geſteldheid der Stad onderrigt te worden. Onder dit alles, en naa dat men uit eenige gevangenen de aanſtaande komst van RENNENBERG voor de Stad, vernomen hadt, dreeven de Wethouders, van eenige Hoplieden geſterkt, men moest om ontzet ſchrijven; daar KORNPUT zich ernſtig tegen kantte, drijvende dat men alleenlijk den ſtand der zaaken moest vertoonen, en voorts de zorge

der

der Staaten aanbevolen laaten. 'Er ging evenwel eenig schrijven af, 't welk KORNPUT ernstig wraakte, als zullende hetzelve, meende hij, dienen om burgers en soldaaten, door hun twijfeling aan hun vermogen in te prenten, dies te onvermogender te maaken. Vestingen, zeide hij, bouwde men, niet om op den eersten opeisch of aanval geruimd te worden, maar om des vijands loop te schorzen en tijd ter verzamelinge van kragten te winnen. Daar deeze moedige taal, hoewel mishaagelijk in zommige ooren, bragt hij eenige morrers tot zwijgen, en kreeg anderen op zijne zijde.

Intusschen hadt de vijand eenig voordeel behaald in de *Kuinder*, een Vlek niet verre van *Steenwijk*, en aldaar buit gemaakt een Vaandel, 't welk hij, aan een paerdestaart gebonden, onder het geschal van Trompetten, spotswijze, rondom de belegerde Stad sleepte. De belegerden, hier door getergd, trokken ter Westerpoort uit, en staken den brand in eenen molen; 't welk de beleggers hun betaald zetten, met het aanvoeren van een ton, gevuld met teer, zwavel en stroo, tegen de Hamey van de Geestpoort, welke schielijk vuur vatte. Een Romeinsch stuk pleegde, bij deeze gelegenheid, zekere Brouwerszoon, ABRT VAN GRONINGEN genaamd. Nedergedaald van de Vest, langs eenen ladder, en voorts zwemmende over de Graft, met een lederen Brandemmer tusschen de tanden, rukt hij de brandende ton om verre. Thans, onder een hagelbui van musketschooten, meermaalen af en aan gaande om water te scheppen, gelukte het hem, den brand te blusschen: waar naa hij over de Graft zijnde te rug gezwommen, ongekwetst den Wal beklom, alwaar hem KORNPUT, onder welken hij diende, voor zijne kloekmoedigheid, met een greep Daalders begiftigde. Dien zelfden avond vervoegde zich een Hoogduitsch Soldaat voor de Hamey van de Waltpoort, om 'er, onder een schrikwekkend misbruiken van Gods naam, de vuilste smaadredenen tegen de Staaten uit te braaken. Waar tegen een Soldaat van binnen, dit hoorende, zijn Musket, in 't donker, op het geluid aanleide, met dat gevolg dat hij den schelder juist in den gaapende mond trof. „ 't Welk", (schrijft HOOFT) „ blijkende aan 't doode „ lichaam, in de Stadt gesleept teeghens dank zijner metge-

„ zellen, dit ſtraffen van 't lidt dat gezondight had, voor „ eenen ſlagh der Heemelſche handt deed aanneemen."

Op den zevenëntwintigſten van October kwam RENNENBERG in eigen perſoon voor de Stad, en deedt ſtraks dezelve opeiſchen. Men antwoordde met beſcheidenheid, dat men de Stad voor den Koning van *Spanje*, onder het beſtuur der Staaten en den Prinſe VAN ORANJE bewaarde. Om welk antwoord te ſchraagen, de burgers vlijtig de hand ſloegen aan het opwerpen van verſchanzingen, tegen het grof geſchut der belegeraaren. In het begin van November gelukt het den Stedelingen, in eenen uitval, met omtrent vijftig man, eenentwintig vijanden te verſlaan en drie gevangenen na binnen te voeren. Op raad van KORNPUT maakten zij daar naa eenen aanvang, met het leggen van eene Kade, en eenen bedekten weg daar beneden, rondom de Graft der Stad. Van den anderen kant begonnen de belegeraars der Stad met gloeijende Kogels te beſchieten: eene nieuwe uitvinding, waar van men, toen vijf jaaren geleeden, in het beleg van *Dantzig*, door den Poolſchen Koning STEFEN BATHOR, de eerſte proeve hadt genomen. Alzo de bovengemelde brandkeuren niet behoorlijk waren in agt genomen, zag men ſtraks, aan verſcheiden oorden, de vlammen opgaan. Deeze, geſterkt door een ſtijven Oosten wind, leiden, wel haast, zeventig Woonhuizen en eenige volle Schuuren, bedraagende te zamen het twaalfde gedeeke der Stad, in koolen. Deerlijk was nu de toeſtand der belegerden, in 't midden van den vernielenden brand van binnen en den dreigenden vijand van buiten. Burgers en Soldaaten, gehard en geſtijfd door het voorbeeld en de redenen der Hoplieden, ſtonden pal tegen het dreigende gevaar, en wierden gelukkiglijk den brand meester. Nog dien zelfden avond deedt RENNENBERG de Stad opeiſchen. Hopman PLAAT, die de boodſchap ontving, verworp deezen eisch, met bevel aan de boden om zich ſtraks van daar te maaken, zo zij zich huns toevens niet beklaagen wilden. Het behoud der Stad was thans deeze bruskheid, naardien de vijandlijke eisch, indien dezelve thans overwoogen ware, gewisſelijk bij de meerderheid bijval zou ontmoet hebben: te meer, daar PLAAT zelve niet zeer vast in zijne ſchoenen ſtondt; gelijk bleek, 's anderen-

derendaags, toen hij de morrende burgers toeviel, en dreef dat des vijands voorstel wel overweeging waardig was. KORNPUT, daartegen, met zijne gewoone rondheid, verklaarde, van geene levering der Stad te willen hooren, noch om lief of leed daar toe verstaan. Met veele moeite haalde hij nog andere Hoplieden tot zijn gevoelen over, en deedt hij dezelve bij handtasting belooven, dat niemand, 't en zij in den hoogsten nood, van overgave reppen zoude. 's Anderendaags zag men de beginzels eener gevaarlijke muitertje, onder de burgers en soldaaten, die gezamentlijk, in merkelijken getale, na de Markt streefden. KORNPUT, van eenige Hoplieden en gewapenden verzeld, begeeft zich derwaarts, en brengt den misnoegden hoop in zo verre tot reden, dat veelen afdroopen, en allen zweegen, op eenen Vleeschhouwer na, die zich verstoutende te vraagen, hoe 't 'er ten laasten gaan wilde, als men niet meer zoude te eeten hebben, van den moedigen Hopman tot antwoord kreeg, *in lang nog dus geen nood te zijn. En* (dus beet hij hen verder toe) *als het daar op aankoomt, zo willen wij dij, booswicht, eerst opvreeten.* Hier door ontzonk elk de muitensmoed, en streek men na huis.

Meermaalen beproefde vervolgens de vijand het middel, om de Stad in brand te schieten; waar tegen men, van binnen, op zijne hoede was door vlijtige burgerwagt, ook van vrouwen en kinderen, in elke straat en huis. Zonderling is het, dat zo veele Kogels, als de belegerden telkens schooten, niet meer dan twee der Stedelingen aan den lijve kwetsten. Eene van deeze was eene dienstmaagd; haar trof een Kogel in den middel, terwijl zij bezig was met een bed te schudden. Gebrek aan geld, om de Soldaaten te betaalen, begon zich eerlang te openbaaren. Veele Hoplluiden sloegen daarom het middel voor, om nieuwe penningen te munten. De Wetbouders verklaarden zich daar tegen, maar deeden eenen stempel van het Wapen der Stad, 't welk een Anker is, op de oude penningen slaan, en verhoogden daar door dezelve tot de dubbele waarde. Gebrek aan geld, welk ook in 's vijands Leger heerschte, veroorzaakte aldaar moedeloosheid, die de belegerden tot menige voordeelige uitval bemoe-

digde, in eenen van welke Hopman PLAAT wierdt dood geschooten.

Tot het ontzet der Stad, waar omtrent, van den kant der belegerden, eens en andermaal, aanzoek was gedaan, wierdt eindelijk beslooten bij die van de nadere Vereeniginge, om reden, dat hoewel *Steenwijk* op zich zelf van klein belang was, de Stad, nogthans, als de *Sleutel* van *Friesland*, *Vollenhove* en *Drenthe* moest worden aangezien. De Schotsman JOHAN NORRITS, thans tot den Staaten Veldheer gekoozen, ontving, onder andere last, om het ontzet te bewerken. Met eene talrijke Krijgsmagt derwaarts op weg geslagen, en naa een aanmerkelijk voordeel op de belegeraars behaald te hebben, gelukte 't hem, eenen standaart, op den vijand bemagtigd, nevens troostende brieven, den belegerden toe te schikken, en, 't geen meer afdeedt, ruim zevenhonderd ponden buskruid, gedraagen van veertig soldaaten, die, door wegwijze boden, uit de Stad gekoomen, begeleid, bij nacht veilig binnen kwamen. Op het Buskruid volgden eerlang, zestienhonderd guldens, in goudgeld, tot betaaling van het Krijgsvolk.

Aldus liep het Jaar 1580 ten einde. Op den eersten dag des volgenden jaars stelde RENNENBERG eenen Krijgslist te werk, die, bijkans, de Stad hem in handen hadt geleverd. Om de belegerden te mompen met de komst van ontzet, en een dikken mist te baate neemen, deedt hij de zijnen den Engelschen en Hollandschen tromslag naabootzen. Tot zo verre gelukte hem deeze list, dat de belegerden, op het geluid af, reeds na buiten trokken. Tot zijn ongeluk klaarde de mist eensklaps op, en vertoonde zijne Ruiters en Knegten in een helder licht. Onbeschadigd weeken thans de uitgetrokkenen na binnen, niet evenwel, zonder alvoorens eenigen der Rennenbergsche te hebben afgemaakt. Weinige dage daar naa zondt RENNENBERG, van nieuws, eenen Trompetter stedewaarts, met schriftelijke aanbieding van genade voor de laatste maal, indien zij zich opgaven; zullende hij anders het uiterste te werk stellen. Lang raadpleegde de Wethouderschap over dit schrijven; 't welk de Hoplieden verveelende, hen mondelings deedt antwoorden, *den Staaten en den Prinse van Oran-*

Oranje te willen getrouw blijven; de Graaf mogt doen 't geen hij niet laaten konde. Intusſchen was de Veldoverſte NORRITS tot *Steenwijkerwolt* genaderd, verſloeg aldaar een goed getal vijandelijke Ruiters, en ſtak den brand in de huizen. Bij het bulderen van het ſchieten, en het zien opgaan der vlammen, was 'er nu geen houden meer aan de belegerden. Verzameld op de markt, ſtortten zij aldaar op de knieën hun gebed tot God, om eenen goeden uitſlag, en ſtreefde voorts de helft der bezettelingen ter poorte uit, en op den vijand los, met welken zij ſpoedig handgemeen wierden, met genoegzaam even groot verlies aan beide zijden. Drie Hoplieden, in 't begin van Februarij, op de Markt wandelende, zagen drie Veldhoenders op hen toe vliegen, en greepen 'er ieder een van met de hand. Dit zag men aan voor wat wonders. KORNPUT, van de bijgeloovigheid der menigte zich bedienende, liet hierop het gerugt loopen, dat het vangen der drie dieren eene aankondiging was, dat de Godlijke Drieëenheid, naa verloop van drie weeken, de Stad zoude ſpijzigen: eene voorſpelling, die, tot hert der Stedelingen, inderdaad vervuld wierdt.

Terwijl de ontzetters en belegeraars, door geduurige ſchermutzelingen, elkander vermoeiden en afbreuk deeden, begon het, van binnen, met mondbehoeften, zeer ſchraal om te koomen. Op den negentienden van Februarij vervoegden zich ten Stadshuize wel tweehonderd perſoonen, voor hun zelven en hun gezin brood eiſchende; met een weinig lieten zij zich te vrede ſtellen. Op den middag van dien zelfden dag liepen twee Burgers en drie Krijgslieden tusſchen de Schanzen en Schildwagten des vijands door, tot aan eenen Schans der ontzetteren, onder menigen Kogel, die op hen geſchooten wierdt. Dit wees NORRITS den weg, om de Stad te helpen. Den volgenden morgen, ten zeven uure, zondt hij de vijf mannen te rug, nevens een deel ſoldaaten, gelaaden met buskruid, driehonderdvijftig brooden, en honderdvijftig zoetemelkskaazen, met lonten zamengebonden. Deezen voorraad worpen ze neder binnen de brug over de *Aa*, en draafden voorts, al ſchermutzende tegen den vijand, die te laat op was, te rug na het Leger, met verlies van ſlegts een enkel man.

NORRITS naderde allengskens, met zijne Schanzen, zo digt aan den Schans der Stedelingen, dat hij nu met deeze, in gevolge eene schranderen vonds van KORNPUT, verstand konde houden. KORNPUT, naamelijk, hadt tweepondige looden Kogels verzonnen, met een gat ter wederzijde, dienende om in 't een eenen brief, in 't ander eenige brandbaare stoffe te stoppen, op dat ze, over en weder geschooten wordende, aan de Vrienden door vlam of rook gemeld konden worden. Door dit middel kon de Hopman met den Veldheer eene soort van mondgesprek houden, en zij over en weder hunne gedagten melden. Naa hevige schermutzelingen, bij welke ook veele Stedelingen tegenwoordig waren, en een goed deel volks aan weerkanten sneuvelde, gelukte het NORRITS wederom de Stad te spijzigen van Mond- en Krijgsbehoeften; 't welk den moed der belegerden telkens deedt rijzen, doch dien van RENNENBERG even laag daalen, vermits hij den spijt hadt moeten lijden van te dulden, dat de Stad, daar hij 't zag, tweemaal nieuwen voorraad binnen hadt gekreegen. Dit deedt hem op den aftogt bedagt zijn, en het besluit, daar toe genomen, in den nacht voor den drieëntwintigsten Februarij met 'er daad volvoeren. Bij het aanbreeken van den dag was 'er geen vijand meer te bespeuren, in wiens legerplaats de Stedelingen, na buiten zijnde getrokken, geen kleinen buit bemagtigden. Van wegen de Staaten wierdt nu de Stad van al het noodige rijkelijk voorzien.

Gelukkiger dan RENNENBERG, slaagde, in 't volgende jaar, VERDUGO, of liever diens Overste Luitenant TASSIS, in eenen aanslag op *Steenwijk*. Zeker landman, uit misnoegen op de Staatschen, of uit eenige andere oorzaak, hadt zich bij VERDUGO laaten aandienen, en, onder verpanding van zijn hoofd, hem belofte gedaan, de Stad in zijne magt te zullen leveren. VERDUGO, de volvoering van het stuk den Overste TASSIS hebbende aanbevolen, liet zich deeze, met eenige Hoplieden en zes of achthonderd Knegten en twee Kornetten paerden, op eenen tijd als de bezetrelingen van *Steenwijk* op eenen aanslag uit waren, 's nachts voor den zeventienden September des Jaars 1582, door den gemelden boer tot bij de Oostpoort leiden. Hier was de Graft waadbaar, alzo men, bij

het

het uitdiepen van dezelve, verzuimd hadt, den grond genoeg af te ſpitten. De Soldaaten, gaande tot den middel door het water, bragten de Ladders over; en dezelve geregt hebbende, beklommen ze de Vest, eer de Wagt 'er iets van vernam. Eene Vrouw, die ze 't eerst gewaar wierdt, riep den waakeren toe, men moest den trommel roeren, alzo men den vijand binnen hadt. De waakers vatten het geweer, doch merkende dat het te laat was, ſlooten zij het Stadhuis, tot negen uure, wanneer zij het overgaven, met beding van vrijen uitgang. Veele andere Soldaaten hadden de vlugt genomen. De Stad wierdt geplonderd, en de burgerij op zwaar losgeld geſteld.

Tot in den Jaare 1592 bleef nu *Steenwijk* in de magt der Spaanſchen, die hetzelve, in den tusſchentijd, aan de landzijde, merkelijk verſterkt hadden. In het einde der maand Maij des gemelden jaars ondernam Prins MAURITS eenen aanſlag op de Stad, met een Leger, ſterk tusſchen de acht en negenduizend man. De bezetting beſtondt uit duizend Knegten en zestig Ruiters. MAURITS zelve, en Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland* en *Groningen*, woonden het beleg bij. In het maaken van de Loopgraaven wierden de belegeraars dikwijls verijdeld, door de uitvallen der belegerden, welke, ondanks het geweldig en aanhoudend ſchieten van buiten, naar geene voorſlagen tot een Verdrag wilden hooren, zelf niet naa dat de Staatſchen den buitenſten Wal reeds vermeesterd, en de Graft gedempt hadden. Hun moed wakkerde nog meer, zints de aankomst van driehonderd man, hun door VERDUGO toegezonden. Intusſchen zette MAURITS, uit vreeze voor ontzet, het beleg ijverig voort, en deedt, in den aanvang van Julij, onder de Bolwerken twee Mijnen ſpringen; die, egter, weinige ſchade deeden. Meer leedt de Stad van het geweldig vuuren, 't welk daar op volgde, waar bij verſcheiden Bevelhebbers der Bezettinge ſneuvelden. Van binnen bleef men daar tegen niet ſchuldig. Van de Kogels, welke men ginds en herwaarts zondt, vloog Prinſe MAURITS een door de linkerwang. De Stadvoogd, intusſchen, de hoop op ontzet verlooren geevende, gaf eindelijk de Stad over, op den vijſden Julij, die

vervolgens, van de zwaare schade, geduurende het beleg bekoomen, hersteld en merkelijk versterkt wierdt. Van nieuws ware bijkans *Steenwijk*, in den Jaare 1597, in de Spaansche magt gevallen, door eenen welberaaden aanslag. Reeds hadden de Spanjaards den Wal beklommen, en toestel gemaakt om aan verscheiden oorden storm te loopen. Doch de wakkerheid der bezettinge deedt den toeleg te leur loopen, en den vijand, met merkelijk verlies, te rug wijken. Nog eens, en tot heden toe, voor 't laatst, wierdt *Steenwijk* aan den Staat ontweldigd, in den Jaare 1672, door de *Munsterschen*, welke daar van meester bleeven tot in de maand October des volgenden jaars, wanneer zij, naa het vertrek der Franschen uit de Veréénigde Gewesten, te raade wierden, nevens andere Plaatzen, ook deeze Stad te ruimen.

De laatste openbaare gebeurtenis, *Steenwijk* in 't bijzonder raakende, in de geweldige beweeging, in den Jaare 1759 aldaar voorgevallen, en overwaardig, wegens de omstandigheden, welke haar voorafgingen of verzelden, hier door ons verhaald te worden. In een geloofwaardig Geschrift ontmoeten wij de volgende bijzonderheden.

PETRUS HOFSTEDE, thans Prosfessor Honorarius en Predikant te *Rotterdam*, in Maij des Jaars 1745, van *Steenwijk* na *Oostzaandam* zijnde beroepen, gaven eenige Leden des Kerkeraads, terstond naa 's Mans vertrek, in bedenking, of het niet geraaden ware, straks over te gaan ter vervulling der open gevallene plaatze. Dit wierdt afgekeurd door twee Ouderlingen, tevens Leden der Regeeringe, met bijvoeging dat de Magistraat insgelijks dus van gevoelen was. Dit niettegenstaande wierdt, bij de overige zeven Leden, goedgevonden, aan de Regeering kennis te geeven, dat de Kerkeraad spoedig zou overgaan tot het maaken van eene Nominatie. Eenige Afgevaardigden, met dit besluit op het Stadhuis verscheenen, ontvingen tot antwoord, dat men, om gewigtige redenen, tot nog toe geene Handopening konde geeven; waar op de Afgevaardigden hernamen, niet zo zeer gekoomen te zijn om Handopening te verzoeken, als om kennis te geeven van het maaken van eene Nominatie, waar toe zij zich beriepen op zekere Conventie van den eenendertigsten Maij des Jaars 1650,

1650, volgens welke *de Kerkeraad, tot eene Nominatie willende treeden, zulks naar oldergewoonte eerst aan de Magistraat zal te kennen geeven.* De reden van deeze handelwijze des Kerkenraads, was, om dat men hadt ontdekt het voorneemen der Regeeringe, om den Dienst, waarschijnelijk voor eenigen tijd, door eenen Proponent te doen waarneemen; 't welk men meende te kunnen verijdelen, door zich te bedienen van de letter der Conventie. En, in de daad, men tradt eerlang tot het maaken van eene Nominatie van acht, vier en twee persoonen, uit welke, in Februarij des Jaars 1746, wierdt beroepen JOAN GERHARD HILLERS, Predikant te *Anlo*, in *Drenthe*; alles in weerwil der Regeeringe, en van twee Leden des Kerkeraads, die zo tegen de Nominatie als het beroep protesteerden, en 't een en ander voor onwettig verklaarden, als geschied zonder vooraf Handopening verzogt te hebben.

Kort daar naa ontboodt de Regeering den Kerkeraad op het Stadhuis, en gaf aan denzelven te verstaan, dat de tegenwoordige inkomsten der Kerkelijke goederen niet toereikende waren tot een behoorlijk Traktement van een tweeden Leeraar: waarom de Heeren hadden beslooten, den dienst, bij voorraad, voor een jaar, door eenen Proponent te doen waarneemen; verzoekende ten dien einde hun behulpzaam te zijn in het zoeken na een bevoegd voorwerp. Doch hier naa hadt de Kerkeraad geene ooren. Integendeel leverde dezelve een Vertoog in, om te bewijzen de noodzaaklijkheid van het beroepen van een tweeden Leeraar, in eene Gemeente, bestaande uit meer dan elfhonderd Ledemaaten. Hier op volgde een nader Voorstel van de Magistraat aan den Kerkeraad, waar bij dezelve verklaarde, in gevalle de Kerkeraad vermindering van verpondinge der Kerkelijke Landerijen bij 's Lands Staaten konde bewerken, genegen te zijn mede te werken tot het beroepen van een Predikant, op de gewoone Wedde van zevenhonderd guldens.

De Leden des Kerkeraads, duidelijk bemerkende, zonder tusschenkomst van hooger hand, hun oogmerk niet te zullen bereiken, vervoegden zich aan den gewoonen Landdag, in Maart te *Zwolle* vergaderd, met een Verzoekschrift om de

goedkeuring van het uitgebragte beroep op den perſoon van D. HILLERS, en de Regeering van *Steenwijk* te willen ordoneeren, hier toe insgelijks te bewilligen, op het gewoone Traktement. 's Lands Staaten dit Verzoekſchrift hebbende geleezen, beſlooten nader berigt in te neemen bij de Magiſtraat van *Steenwijk*; die ſtraks daar op Ridderſchap en Steden diende van nader Berigt, behelzende een uitvoerig betoog van het wederregtelijke van het gedaane beroep. De Advokaat VAN MUIDEN, in wiens handen de Papieren, door hunne Edelmogenden, geſteld waren, verklaarde zich voor de Regeering, en ſtelde den Kerkeraad in het ongelijk.

Dus andermaal het pleitgeding verlooren hebbende, liet, egter, de Kerkeraad den moed niet zakken. Naa thans handopening verzogt te hebben, maakte zij eene Nominatie, en beriep uit dezelve den voorgemelden D. HILLERS. De Regeering keurde, in de daad, deeze beroeping goed; doch niet kunnende beſluiten, den Kerkeraad in alles ten wille te zijn, zondt zij eenen brief aan den beroepenen Leeraar, waar bij zij kennis gaf, dat zijne Wedde was geſteld op vijfhonderdzestig guldens, en hij de kosten van zijne overkomst voor zijne eigen rekening moest neemen. Dit was oorzaak dat de Heer HILLERS voor het beroep bedankte.

Men tradt nu wederom tot het maaken van eene nieuwe Nominatie, bij het overleveren van welke de Regeering verklaarde, dat haar genoegen zou geſchieden, indien men vervolgens, bij de vermindering en de beroeping, agt gave op D. DE BLANCHE, van *Scherpenzeel*. Doch 't viel anders uit; men vondt zijnen naam niet op het Tweetal: weshalven hetzelve bij de Wethouderſchap wierdt afgekeurd. Hoog liepen vervolgens de oneenigheden tusſchen de beide Vergaderingen. De Kerkeraad vervoegde zich, met een Smeekſchrift, bij de Staaten van het Gewest, om de goedkeuring van het Tweetal. De Regeering diende daar op van nader Berigt, 't welk gevolgd wierdt van een Tegenberigt des Kerkeraads. Deeze Geſchriften, nevens eene Contra-Salvatie van de Magiſtraat, wierden vervolgens geſteld in handen van twee bekwaame Regtsgeleerden. Te wijdloopig zijn deeze ſtukken, om op derzelver inhoud te blijven ſtilſtaan; alleenlijk merken wij

aan,

aan, dat voor de uitſpraak der Advokaaten de Kerkeraad wederom in 't ongelijk geſteld wierdt.

Van nieuws tradt men hierop tot het maaken van eene Nominatie, die, even als de voorgaande, eene reeks van oneenigheden en onderhandelingen naafleepte. De Regeering prees wederom D. LE BLANCHE aan, en verzogt dat op zijn Eerw. inzonderheid agt zou geſlagen worden. Naa een verveelend over en wederhandelen, wierdt men 't eindelijk eens, dat de gemelde Leeraar, op het Tweetal des Kerkeraads, als een derde zou gevoegd worden.

Dus ſtonden de zaaken op den zevenëntwintigſten Junij des Jaars 1748, en alzo ruim drie jaaren, zedert de plaats was opengevallen. Tot nog toe was de twist gevoerd alleen tusſchen de Regeering en den Kerkeraad, zonder dat anderen daar in onmiddelijk deel hadden genomen. Thans wierdt het geſchil algemeener; dit ontſtondt voornaamelijk uit de geſteldheid der Stad, waar door veele Burgers meer of min openlijk de zijde des Kerkeraads koozen. Te weeten, men hadt opgemerkt, dat de Stedelijke geldmiddelen in een zeer agterlijken ſtaat waren, en, egter, veele penningen aan weinig nut doende uitgaven geſpild wierden. Men hadt iemand tot Burgemeester gekoozen, tegen de Keuren der Stad, die ſlegts korten tijd het Burgerregt hadt bezeeten. Daarenboven mishaagde het veelen, dat de Leden der Regeeringe elkander zeer na in den bloede beſtonden, door geboorte of echtverbintenisſen. Maar Prins WILLEM DE IV was in deezen tijd op den ſtoel zijner Vaderen verheven. Het gerugt van eene menigte Verzoekſchriften, elders ingeleverd, en van derzelver gunſtigen uitſlag, vloog ook herwaarts over. Het lang draalen met het doen van een beroep mishaagde aan veelen, die het met den Kerkeraad hielden. Geen wonder, derhalven, dat men eerlang ook hier den inval kreeg van het opſtellen van een Verzoekſchrift. Het wierdt ſpoedig tot ſtand gebragt, en beſtondt uit dertig Artikelen. Zij behelsden, behalven veele andere Stedelijke ſchikkingen, een verzoek, dat de Kerkeraad bij de Akte van Conventie van den Jaare 1650 mogt gehandhaafd, aan de Magiſtraat het afkeuren van eene Nominatie verbooden, het gemaakte Tweetal des Kerkeraads

goed-

goedgekeurd, en het Traktement der beide Leeraaren op zevenhonderd Guldens bepaald blijven. Op den zesëntwintigsten Junij des Jaars 1748 wierdt dit Verzoekschrift getekend, door HERMAN KOOPS FLEDDERUS, Koopman en Pagter der Gebrande Wateren en Tabak, te *Steenwijk*, voorts door HILLEBRAND TUTTEL, Diaken en Advokaat, JAN THOMASZ, Schipper, JAN MEESTERS en eenige anderen. De tekening, welke nog dien zelfden dag tot een getal van vijftig persoonen aangroeide, geschiedde ten huize des eerstgemelden, doch vervolgens op eene andere plaats. Dikmaals hoorde men zeggen, naa dat het Verzoekschrift aan de menigte was voorgeleezen: *Zoo moet het weezen; dat is de rechte weg om redres te krijgen, maar niet met geweld: En wij willen ons in 't geheel met geene Provintiaale zaaken bemoeien.*

Onder dit alles zat men niet stil met de zaak van het beroep. De Leeraar METELERKAMP op het Stadhuis ontbooden zijnde, betuigde de Regeering aan denzelven haare verwondering, op het gedaane voorstel, wegens het voegen van een derden Predikant bij het Tweetal, dus lang geen antwoord te hebben bekoomen. De Leeraar, jaloersch op het gezag des Kerkeraads, deedt thans den voorslag, om de geheele Gemeente te doen stemmen, als wel overtuigd zijnde, dat de meerderheid op zijne zijde was. Doch hier in weigerde de Magistraat te bewilligen, en drong vervolgens op het kiezen van D. LE BLANCHE. De Heer METELERKAMP moest den volgenden dag op reize gaan na de Provincie *Groningen*. Geduurende deszelfs afweezigheid hadt de Magistraat kennis gekreegen van eenige Artikelen van 't Verzoekschrift, en gaf 'er kennis van aan Gedeputeerde Staaten des Gewests, welke daar op eenen Brief lieten afgaan aan den Kerkeraad, inhoudende een bevel om in de verkiezing van eenen Predikant zich te houden aan de allezins gebruikelijke gewoonte, en dus aan de Regeering te gehoorzaamen. De Kerkeraad verdeedigde zich nog dien zelfden dag bij de Staaten, in 't midden brengende, geen bepaald besluit te hebben genomen om af te gaan van de gewoone regten van beroepinge, maar alleen het stemmen der Gemeente te hebben voorgeslagen als een middelweg. De Staaten betuigden hier over hun genoegen,

gen, doch weezen te gelijk dit middel van de hand, als ongeraaden in de tegenwoordige omstandigheden.

Intusschen groeide het getal der Tekenaren van het Verzoekschrift tot honderdvierenzestig Burgers en Ingezeetenen: een getal, welk groot genoeg wierdt geoordeeld om het te brengen ter behoorlijke plaatze. Men benoemde, ten dien einde, uit de Burgerij, onder den naam van *Gekommitteerden*, behalven de gemelde eerste ondertekenaars, JAKOBUS DYXHOORN, GERBRAND VOGELSANGH, PIETER VAN DER LICHT en HENDRIK DE BOER. Door eenen Gerechtsbode deeden deeze het Geschrift overhandigen aan de Magistraat, met verzoek om naa verloop van drie dagen daar op antwoord te mogen hebben. Doch zij ontvingen hier op tot bescheid, dat *de Heeren het geschrift zo lang zouden houden, tot dat ze het zouden geëxamineerd hebben.* Niet lang daar naa lieten zij den Gekommitteerden weeten, dat op hoogen last der Staaten, twee van hun zich 's anderen daags hadden te vervoegen in de Vergadering van hunne Edelmogenden te *Kampen*; doch deeze, misschien voor kwaade gevolgen duchtende, verontschuldigden zich deswegen: waar op aan Gekommitteerden, van wegen de Staaten, wierdt bevolen, geene verdere poogingen te doen en stil te zitten, tot dat de Provintiaale Vergadering van den tienden van Hooimaand zou zijn afgeloopen.

Vrugtloos wagtten, intusschen, de Gekommitteerde op antwoord der Regeeringe op het Verzoekschrift, 't welk, reeds naa dat het was ingeleverd, door een groot aantal Burgers wierdt getekend, op een afzonderlijk Geschrift, van gelijke kragt als het oorspronklijke, en zedert met den naam van *Nadere Verteekeninge* bestempeld. Het draalen der Vroedschap verdroot eindelijk ook aan de Gemeente, die hier op den Advokaat TUTTEL nevens FLEDDERUS benoemde, om de zaak te brengen voor den albeslissenden Zegsman, den Prins VAN ORANJE. Op dat hunne voordragt te meer ingang mogt vinden, drongen ze aan op eene geregtelijke Prokuratie. Doch alzo deeze voor de Magistraat van *Steenwijk* niet konde gepasseerd worden, begaven zich, ten dien einde, de acht Gekommitteerden, verzeld van een goed aantal der aanzien-

zienlijkste Burgers, in den avond van den achtsten Julij, na het Dorp *Zuidveen*, bij den Verwalter KUPER. Dit baarde eene algemeene opschudding. Na *Zuidveen* zondt men eenig Krijgsvolk uit de Stad, alwaar de Poorten en Bolwerken, als ook de Markt en de hoeken der Straaten met Schildwagten bezet wierden, die op alle de gaanden en koomenden een waakend oog hielden. Doch de vreeze van zommigen verdween, en de gebruikte voorzorge bleek noodeloos te zijn, zo ras men bevondt, dat de uitgetrokkenen na *Zuidveen* niets vijandigs in den zin hadden.

Zo dra TUTTEL en FLEDDERUS de begeerde Prokuratie hadden bekoomen, vertrokken ze, over *Amsterdam*, na *'s Hage*, alwaar ze spoedig ten gehoor wierden toegelaaten bij zijne Hoogheid, aan wien zij ter hand stelden eene Verdeediging van het Verzoekschrift der Burgerije aan de Regeeringe, en voorts verslag deeden van den slegten toestand der Stad, ten aanzien der Regeeringe en den staat der geldmiddelen. De Prins ontving hen vriendelijk, en beloofde antwoord, zo ras zijne bezigheden het zouden toelaaten. Met dit antwoord namen ze spoedig de wederreize aan, en volvoerden dezelve onverhinderd tot aan *Blokzijl*, alwaar FLEDDERUS geregtelijk wierdt tegen gehouden, zo 't heete, op naam van zekeren Tabakskooper van *Kampen*, met welken hij, over geleverden Tabak, eenig geschil hadt, doch in de daad door heimelijk opstooken van eenigen zijner Stadgenooten van den aanhang der Regeeringe, welke deezen list te baate namen om hem eene onaangenaamheid te berokkenen. Hun voorneemen wierdt, nogthans, verijdeld, dewijl eenige reizigers, welke zich op het Beurtschip bevonden, den afgezondenen Pander met zijne Dienaars van het Schip verjaagden. Bij hunne aankomst te *Steenwijk* wierden de Afgevaardigden staatelijk ontvangen en verwelkoomd, onder andere door eene bende Jongelingen, welke aldaar de Burger-Schutterij uitmaakte.

Geduurende de afweezigheid der twee gemelde Afgevaardigden, gebeurde in hunne Stad een voorval, 't welk ligtelijk in eenen algemeenen oproer konde geëindigd hebben. Aan eene bende Zwitzers van tweehonderd Man, te *Steenwijk* binnen gerukt, om eene diergelijke bende af te losen, wierdt

door

door de Wethouderſchap huisvesting aangeweezen bij zulke Burgers, die het Verzoekſchrift hadden ondertekend. Deeze partijdigheid verwekte een algemeen misnoegen, en was oorzaak dat de Soldaaten, naa een vermoeienden optogt, onder den blooten hemel, of in Stoepen en op Banken, zich moesten behelpen.

De Gekommitteerden, met regt beducht voor kwaade gevolgen van het met reden misnoegde Krijgsvolk, beleidden ſtraks eene vergadering, in welke zij opſtelden een Verzoekſchrift aan de Staaten der Provincie, behelzende een vertoog van het partijdig gedrag der Regeeringe, en ootmoedige bede van voorziening. Met dit Geſchrift zonden ze een man te paerd na *Kampen*, alwaar hunne Edelmogenden thans vergaderd waren. Vervolgens gaven ze hier van kennis aan de Burgerije, welke zij tevens deeden verzoeken, om het Krijgsvolk, ten minſte voor een enkelen nacht, onder dak te neemen. Zo veel ingangs vondt dit verzoek, van wegen deszelfs redelijkheid, dat elk op ſtaanden voet 'er in bewilligde.

Zints dien tijd bleef de Stad, eenen tijd lang, in rust. Doch deeze wierdt eerlang van nieuws geſtoord, door het volgende voorval. Een geruimen tijd was *Steenwijk* zonder Schutterij geweest. De verheffing van Prinſe WILLEM DEN IV tot *Erfſtadhouder*, en het bedrijven van vreugde daar over, hadt eenige Jongelingen bewoogen, zich te wapenen, en bij deeze en andere plegtige gelegenheden ſtaatelijk op te trekken. Doch alzo deeze bende geene Opperhoofden hadt, wierdt zij eerlang verſtrooid, uitgezonderd ruim twintig Jongelingen, die zich in den Wapenhandel bleeven oeffenen. Ten blijke van hunne gezindheid omtrent het huis van *Oranje*, verſcheenen ze onder de wapenen, ter gelegenheid der reize van wijlen de Gouvernante door hunne Stad. Doch ook deeze begreepen dat hun Rijk van korten duur zoude zijn, indien zij niet onder gepaste opperhoofden geſteld wierden. Doch over de keuze van Bevelhebbers konde men het niet eens worden; eenigen wilden Bevelhebbers verkiezen alleen uit de Gekommitteerden, anderen eeniglijk uit de Regeeringe. Eindelijk wierdt men het eens, dat de bende zich zou ſplitzen, en het gedeelte, welk het met de Gekommitteerden hieldt,

hieldt, de beide Trommels behouden, een van welke door de Regeering was vereerd. Over deeze bende, zedert bekend onder den naam van *Oranje-Vrij-Compagnie*, wierdt tot Majoor aangesteld de meermaalen genoemde COOPS FLEDDERUS, bij eene Akte van den volgenden inhoud: „ Wij „ Schutters, mits deeze bij een vergaderd, hebben goedge- „ vonden, door meerderheid van stemmen, ter eere en groot- „ achtinge van zijne Doorluchtige Hoogheid, onzen zeer lie- „ ven en beminden Erfstadhouder, den Heere Prins van „ Oranje, te verkiezen uit de acht Heeren Gecommitteerden, „ de Heer HERMAN COOPS FLEDDERUS als Major, en werd „ daar nevens verzocht om de Compagnie uit de Burgers, „ door middel van hulp in goede order te stellen, waar mede „ wij besluiten en wenschen veel geluk en plaisier." Bij soortgelijke Akte wierdt Dr. TUTTEL tot Kapitein, en voorts eenige anderen der Gekommitteerden tot de onderscheiden Bevelhebbersplaatzen aangesteld.

Niet stil zat men onder dit alles aan den kant der Regeeringe. Van hooger hand was omtrent deezen tijd uitgeschreeven een vreugdedag, over het sluiten van den Akenschen Vrede. Die het met de Burgemeester hielden, verzogten, op dien dag onder de wapenen te mogen verschijnen, en met een aan Burgemeester RAM, als Bevelhebber der bende, om het bewind der zaaken op zich te willen neemen. De Magistraat bewilligde in dit verzoek, gelijk ook de Heer RAM, die vervolgens eenen iegelijk deedt nodigen om zich voor dien dag onder zijne Kompagnie te begeeven.

De aanhangers der Gekommitteerden, veelligt beducht dat de meesten hunne tegenstreevers zouden volgen, deeden hier op den voorslag, van hunnen kant insgelijks eene werving te doen, en om toeloop te winnen, een half vat Bier uit te looven. Op den twaalfden November liepen de Tamboers der Oranje-Kompagnie door de Stad, met eene Afkondiging, „ dat al wie lust hadt, om te dienen ter eere van zijne „ Doorl. Hoogheid onder de Compagnie van Oranje, vriend- „ lijk verzocht wierdt t'avond op een half Vat Bier ten hui- „ ze van PETER WYBEN." De Regeering, welke dit spoedig ter ooren kwam, deedt de Trommelslagers na het Stadhuis

ge-

geleiden, doch ontfloeg hen eerlang; behoudende, nogthans, den Trom en het Papier, waar op de Afkondiging ſtondt geſchreeven.

FLEDDERUS en eenige andere Gekommitteerden hadden dit niet vernomen, of zij vervoegen zich bij de Magiſtraat, ontvouwen het oogmerk huns bedrijfs en eiſchen den Trom te rug. Op een weigerend antwoord, en op het zeggen dat het hun niet geoorlofd was, buiten kennis en verlof van Burgemeesteren, den Trom door de Stad te roeren, beginnen zij hartiger taal te ſpreeken. De Magiſtraat, zeiden ze, hadt tot nog toe niets willen doen ter eere van Zijne Hoogheid; toen op de tijding der geboorte des Graaven VAN BUUREN, *gantsch Nederland in eene Zee van weelde zwom*, hadt zij ſlegts den Doodklok doen luiden; nu anderen iets wilden doen, wierdt alles in 't werk geſteld om dit te dwarsboomen. Was het om een Trom te doen, zij hadden 'er nog eenen, welken zij op ſtaanden voet konden doen haalen.

En, in de daad, zij hielden hun woord. De tweede Trom der Oranje-Kompagnie wierdt ſtraks ten voorſchijn gebragt, en tevens eenige Spontons, waarmede de Bevelhebbers, den Tamboer verzellende, door de Stad wandelden, deels om te meer luister te geeven aan de Afkondiginge, welke voorts op de hoeken der Straaten geſchiedde; deels om het wegneemen van den Trom te voorkoomen.

Nog dien zelfden avond tekenden, ten huize van gemelden PETER WYBEN, een goed aantal Schutters hunne naamen. Doch het wegneemen van den Trom ſtak hun geweldig in den krop; zij begeerden dien te rug, of de penningen, ter ſomme van acht guldens, daar voor betaald. Ter weeringe van dit misnoegen, beſlooten FLEDDERUS en eenige anderen, allen met Oranje-Sjerpen omhangen, den Voorzittenden Burgemeester KROEVEN hier over te gaan ſpreeken. Doch hij liet hen gaan, met het antwoord, dat hij 's anderendaags, alzo het nu reeds laat was, de zaak in de Vergadering zou brengen, naardien hij dezelve op zich alleen niet durfde neemen. Nogthans zondt hij kort daar naa de acht guldens ten huize van P. WYBEN, werwaarts de Gekommitteerden waren te rug gekeerd.

Op Vrijdag, den vijftienden, vergaderde de Kompagnie van Burgemeester RAM voor deszelfs huis; die voorts, met den Degen in den vuist, zich aan het hoofd plaatste, en gang nam na het Stadhuis. Hij hadt hier naauwlijks post gevat, of 'er geschiedde eene Afkondiging, behelzende een gebod aan de Burgers, die het met de Regeering hielden, om voortaan Nachtwagten te houden, ter voorkoominge, wierdt daar in gezegd, van ongeregeldheden, zints eenigen tijd gepleegd, onder anderen aan het huis van zekeren Burgemeester. Zo veel haast hadt men gemaakt met deeze Afkondiging, dat ze bijkans was voorgeleezen, eer nog de geheele Raad vergaderd was. De Bevelhebbers der Oranje-Kompagnie, deeze nieuwe schikking vernomen hebbende, verzogten, nevens hunne Manschap, te gelijk met de Schutters van Burgemeester RAM, op hunne beurt, te mogen waaken; doch deeze aanbieding wierdt van de hand geweezen.

Niet vreemd was het, dat, in zulk eene gisting der gemoederen, eenige feitlijkheid gebeurde. Dit viel voor nog in dien zelfden avond of nacht. Als Majoor der Kompagnie, hadt FLEDDERUS dezelve onthaald op een half vat Bier, ten huize van PETER WYBEN. Zijn Dochtertje nevens eenige andere hadden de vrolijkheid bijgewoond. In 't na huis gaan, nam hij, nevens zekeren WYBE TEN WOLDE, voorafgegaan van 't jeugdig gezelschap, zijnen weg over de Markt, voorbij het Stadhuis, boven 't welk RAM de Wagt hadt, en waar voor zekere JURIAAN VOS op schildwagt stondt. Deeze aan FLEDDERUS het gaan voorbij het Stadhuis willende beletten, raakten ze in woordenwisseling; waar op RAM eerlang toeschoot, en, naa eenige zeer scherpe bejegeningen en scheldnaamen, bevel gaf om los te branden op het gezelschap. Dit geschiedde met zo veel hevigheids, dat, volgens getuigenis van Soldaaten, die daaromstreeks de wagt hielden, het wonder was dat 'er niemand was gesneuveld. Eenigen, egter, wierden gekwetst, onder andere, allerzwaarst, de Dochter van FLEDDERUS.

's Anderendaags, in den voormiddag, onder Kerktijd, was de Stad wederom in beweeging. Onverwagt vergaderde de Kompagnie van Burgemeester RAM op de Markt, zonder dat de

de Burgemeester wist, wat 'er gaande ware. 't Bleek eerlang, dat men het oog hadt op het Schip van JAN THOMASZ, 't welk in aantogt was, om uit hetzelve eenige geweeren te haalen, naar men voorgaf, door de Gekommitteerden van *Amsterdam* ontbooden. De waarheid der zaake was, dat in hetzelve gelaaden waren eenige afgelegde Snaphaanen en Loopen, volgens gewoonte, door twee Steenwijker Geweermaakers, te *Amsterdam* gekogt, om door hen opgemaakt en vervolgens verkogt te worden.

Deeze en soortgelijke bejegeningen de Gekommitteerden voor erger gevolgen doende duchten, wierden zij te raade, FLEDDERUS en den Advokaat TUTTEL andermaal te zenden na den *Hage*, om aan Zijne Hoogheid verslag te doen van de elendige geschapenheid der Stad.

Terwijl ze op reize waren, wierdt het vervullen van het nog openstaande Leeraarampt, van nieuws, bij de hand genomen. Veel, zeer veel, viel hier over te doen. De Magistraat verklaarde zich voor D. DE BLANCHE, Predikant te *Scherpenzeel*, die eindelijk door de meerderheid verkoozen wierdt, en het beroep aannam. Het vermelden der Protesten en Tegenprotesten, te dier gelegenheid ingeleverd; van het toevlugt neemen tot 's Lands Staaten, en meer andere woelingen: dit alles zou te lang vallen, en behoort niet tot ons plan. Alleenlijk merken wij nog aan, dat alle de Kerkelijke onlusten een einde namen, door het onverwagt bedanken van den Heere DE BLANCHE, 's daags voor dat hij van den Predikstoel zou geproklameerd worden. De reden van dit bedanken was, dat zijn Eerw. intusschen was beroepen tot Leeraar te *Wolvega*, door den Heer ONNO ZWIER VAN HAREN, welken hij op de Vredehandeling te *Aken* hadt verzeld. De Heer J. W. ROLDANUS wierdt vervolgens tot Leeraar verkoozen, en met zijne overkomst namen alle oneenigheden in de Kerk een einde.

Een louter voorspel, egter, van 't geen nu nog zou volgen, scheenen de onlusten, welke tot nog toe den Burgerstand beroerd hadden. De Heeren FLEDDERUS en TUTTEL, welke wij in *'s Hage* hebben gelaaten, vernomen hebbende dat het, van wegen de veelvuldige bezigheden ten Hove,

Zijner Hoogheid niet gelegen kwam, om hun te woord te ſtaan, keerden in 't laatst van November te rug na *Steenwijk*. Niet lang waren ze thuis geweest, of eenige Soldaaten van het Regiment van den Generaal VAN AILVA vervoegden zich aan 't huis van FLEDDERUS, met verzoek om hem te ſpreeken: *zij hadden*, zeiden ze, *den D....r van de Burgemeesters, en wilden nu orders haalen van de Gekommitteerden.* Doch de huisvrouw zette hen af met een fles Jenever, onder voorgeeven dat haar Man eenigzins ongeſteld was. Van agteren bleek dit een opgeſtoken werk te zijn, om hem op ſtraat te lokken en voorts gevangen te neemen. Dit bleek kort daar naa. Want terwijl FLEDDERUS aan zijnen Overbuurman, den Herbergier BUINING, een bezoek gaf, verſcheenen 'er insgelijks twee Vaandrigs VAN AILVA, welke hem, zo als hij na huis wilde keeren, Arest aanzeiden, volgens hun voorgeeven, op naam van Zijne Hoogheid. Eenige Maatſchap haalde hem van daar, en bragt hem vervolgens, met ijzeren boeijen aan de beenen gekluisterd, na de Stads Gijzelkamer, alwaar hij in hegtenisſe geſteld wierdt.

Eene bijstere verſlagenheid veroorzaakte dit voorval onder de Gekommitteerden en derzelver Prinsgezinde vrienden. Aan de Dochter van FLEDDERUS, verzoekende, bij herhaaling, haaren Vader te mogen ſpreeken, wierdt telkens zulks geweigerd, en hij terſtond buiten allen toegang van zijne Vrienden gehouden. De Kamer, in welke hij zat, met ijzeren traliën bezet en met planken dicht geſpijkerd, grensde aan eene Kamer, in welke de Burgerwagt wierdt gehouden: zo dat hij dagelijks allerlei ſpot- en ſchimpreden tegen zich zelven hoorde uitſlaan. Dit, gepaard bij de onzekerheid, welken keer de zaaken zouden neemen, deedt hem eerlang vallen in eene ſoort van raazernije, zo dat hij niets deedt dan geweldig roepen en tieren. 't Verzoek zijner huisvrouwe, om eenen Geneesheer bij hem toe te laaten, wierdt van de hand geweezen, gelijk ook de aanbieding van eenige Burgers van Borgtogt, om dus voor hem ontſlag te verwerven.

Dus ſtonden de zaaken, wanneer de huisvrouw van FLEDDERUS, nevens haaren broeder, als mede den Advokaat TUTTEL en eenige anderen, zich begaf na *Leeuwarden*, alwaar de

de Stadhouder zich thans bevondt, en aan denzelven ter hand ſtelde een Geſchrift, behelzende een beklag over het gevangenneemen van haaren Man, en een verzoek om ontſlag uit zijne hegtenisſe, onder borgtogt, en toelaating in een gewoon regtsgeding. Zonder eenig antwoord ſtelde Zijne Hoogheid dit Smeekſchrift in handen der Heeren Staaten van *Overijſſel*, om hem te dienen van berigt.

Dit uitſtellend antwoord deedt den moed der Regeeringe groeien. De aanhangers van FLEDDERUS wierden zeer ſmaadelijk behandeld, en twee derzelven, CORNELIS GROEN en CHRISTIAAN ROEF, Schoonzoon van den Gekommitteerde JAN THOMASZ, in hegtenisſe genomen, en in de gewoone Dievegaten geplaatst. Weshalven de Gekommitteerden, voor erger gevolgen vreezende, te raade wierden, zich te vervoegen bij den Prinſe, en om herſtel van zaaken op het nadruklijkst aan te houden. Dit geſchiedde, bij een Smeekſchrift, verzeld van verſcheiden Getuigſchriften, zo van Mannen als Vrouwen, behelzende eene verklaaring van het geweld, welk zij, van tijd tot tijd, hadden zien pleegen. Met dit Geſchrift vertrokken JAN THOMASZ en WYBE TEN WOLDE, de Zwager van FLEDDERUS, na *'s Gravenhaage*, en bekwamen eerlang het volgende Appointement: „ Zijne Hoogheit; zij deeze „ met de Bijlagen geſteld in handen van den Magiſtraet van „ *Steenwijk*, om Zijne Hoogheit daerop te dienen van deze„ zelfs Bericht en Advijs." Geen gunſtiger berigt ontving de huisvrouw van FLEDDERUS, op haar Smeekſchrift, onlangs den Prinſe te *Leeuwaarden* aangebooden: het was van deezen inhoud: „ Zijne Hoogheit, gelet op den inhoud van „ het nevensſtaende Request, en daerop gehad hebbende het „ bericht van de Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden der Staten „ van Overijsſel, verklaert dat door dezelve in het verzoek, „ daer bij gedaen, niet kan worden getreden, en vind der„ halven goed de behandeling dezer zake te laten aen de „ Ordinaris Juſtitie." Vermids de Staaten geen ander berigt hadden gezonden, dan zij zelve van de Magiſtraat van *Steenwijk* hadden ontvangen, is 't geen wonder dat 's Prinſen antwoord dus ongelukkig voor den gevangene uitviel.

Bij de bekommering, hier uit ontſtaan, kwam nog eene andere, veroorzaakt door 's Prinſen goedkeuring van de verkiezinge der nieuwe Wethouderſchap, in Januarij des Jaars 1749 gedaan. De nieuw aangeſtelde Heeren waren bekende vijanden der Gekommitteerden; en men twijfelde nu geenzins, of de zaaken zouden voor hun ten ergſten loopen. Dit ondervondt eerlang de Gekommitteerde JAN MEESTERS, die, op zekeren avond, een weinig naa tien uuren, langs de ſtraat gaande, ontmoet wierdt van eenige Manſchap der Kompagnie van Burgemeester RAM, welke dezelve dien avond in een Herberg hadt onthaald. Onder den hoop bevondt zich JURIAAN VOS, voorheen reeds door ons genoemd. Met een Mes valt hij op MEESTERS aan, die hem hetzelve uit de hand hebbende geſlagen, ſtraks de vlugt nam. Vos, dus ontwapend, ſtreeft hier op na het huis zijns Schoonvaders, haalt van daar eenen Sabel, en begeeft zich wederom op ſtraat. 't Leedt niet lang, of hij ontmoette andermaal JAN MEESTERS, die, op de vraag *Wie daar?* en 't noemen van zijnen naam, onder het roepen der booswigten *dat 's de rechte*, zo een zwaaren ſlag aan de zijde van zijn hoofd ontving, dat hij ſtraks ter aarde viel. Vrugteloos waren zijne ſmeekingen, men wilde hem toch het leeven ſpaaren. De moordenaar, hem de rest willende geeven, bragt hem nog twee of drie ſlagen aan het hoofd toe, die dermaate troffen, dat 's anderendaags een ſtuk van zijn harsſenpan, met hair en al, op de ſtraat gevonden wierdt. Naa het vertrek der booswigten hadt de gekwetſte nog zo veel kragt en bezef, dat hij zich begaf na het huis van eenen Wondheeler, die alles wat zijne kunst vermogt aan hem te werk ſtelde; doch vrugteloos: hij overleedt op den derden dag daar naa. De Vader des vermoorden, een Grijzaart van bijkans tachtig jaaren, hieldt vrugteloos aan bij de Regeering om den Daader in hegtenisſe te neemen; deeze verſcheen openlijk op ſtraat, tot dat het einde des Lijders naderde. Toen verliet hij de Stad, doch onthieldt zich nog etlijke dagen kort buiten dezelve. Zedert vertrok hij na *Amſterdam*, alwaar hij bleef tot dat Zijne Hoogheid, nog in dit zelfde jaar, aan de Regeering dier Stad verzogt om hem te vatten; waar van hij de lucht hebbende gekreegen, zich te zoeken maakte.

Om-

Omtrent den zelfden tijd wierdt CORNELIS GROEN, boven vermeld, bij vonnis van de Magistraat van *Steenwijk*, veroordeeld om geduurende den tijd van drie jaaren te worden opgeslooten in 's Landschaps Tugthuis te *Zwolle*, om door zijner eigen handen arbeid den kost te winnen. Blijmoedig vertrok hij derwaarts, en vermaande veelen, die met schreiende oogen hem uitgeleide deeden, tot standvastigheid, met de verzekering dat hunne zaak eerlang zou zegepraalen.

Onder dit alles zat men geenzins stil met FLEDDERUS, die eens en andermaal verhoord wierdt, terwijl zijne Vrouw en Vrienden alles aanwendden om te bewerken, dat hij zich op de gewoone wijze mogt verdeedigen. Hij zelve badt daarom het Geregt met gevouwene handen. Doch alles zonder vrugt. Zelf heeft men naderhand vernomen dat zijn Vonnis reeds opgemaakt, en om advijs aan eenen Regtsgeleerde was verzonden. Eer wij de uitvoering daar van verhaalen, moeten wij verslag doen, hoedanig het verging aan eenige andere Gekommitteerden.

Op Zondag den twintigsten April des Jaars 1749 ging de Advokaat TUTTEL, thans Diaken, als ook de Gekommitteerde VOGELZANG, ter Kerke. Dit bij de Regeering vernomen zijnde, wierden de Geregtsdienaars en eenige Soldaaten gewaarschuwd, bij de hand te zijn, en de Kerkdeuren te bezetten. TUTTEL, met zijne Mededienaaren, de verzamelde penningen geteld hebbende, en voorts na zijn huis willende keeren, wierdt aan de deur, door eenen Geregtsdienaar, tegengehouden, die tot hem zeide: *Mijn Heer, gij moet eens met mij na 't Stadhuis gaan.* Op zijne vraag, *op wiens last dit geschiedde*, en op het antwoord, *op last van den Drost*, weigerde, egter, de Advokaat van hem geleid te worden: waar op eenige Soldaaten toeschooten, en hem na de Wagt op het Stadhuis bragten; alle 't welk door eene menigte Burgers met schreiende oogen wierdt aangezien. Op de Wagt koomende, vondt hij aldaar reeds zijnen Medé-Gekommitteerde GERBRAND VOGELZANG, die, bij het uitgaan der Kerke, met geweld op straat was aangerand. De Schipper JAN THOMASZ was, na genoeg op dien zelfden tijd, op zijne te rugkomst van *Amsterdam*, te *Blokzijl* uit zijn schip geligt en gekluisterd na *Vollenhove* gevoerd.

Eene bijstere ontsteltenis veroorzaakte dit bedrijf in de Stad; elk sprak 'er over naar zijne gezintheid. De Moeder van den Heere TUTTEL en de Huisvrouw van VOGELZANG vervoegden zich straks bij den Burgemeester VEDDER, in de hoope van bij hem eenigen troost te zullen vinden. Doch deeze, geen deel willende hebben aan de geweldige maatregelen, die 'er zouden genomen worden, hadt, 's daags te vooren, zijne waardigheid nedergeleid. De andere Burgemeesters haar niet te woord willende staan, vertrokken zij na *Zwol*, om aan den Landdrost een Smeekschrift te overhandigen, behelzende een verzoek, dat de gevangenen, volgens het Overijsselsche Landregt, ter verdeediginge mogten worden toegelaaten.

Niet langer, dan een gedeelte van den volgenden nacht, naa hunne gevangenneeming, zaten TUTTEL en VOGELZANG te *Steenwijk* in hegtenis. Al vroeg in den morgenstond van den anderen dag wierden zij, op Wagens, weggevoerd na *Vollenhove*, met zulk eenen spoed, dat men hun naauwlijks den tijd gunde om zich behoorlijk aan te kleeden of eenige ontnugtering te gebruiken. TUTTEL bekwam tot zijn verblijf de gewoone Gijzelkamer, een ruim vertrek in het Kasteel van *Vollenhove*. VOGELZANG wierdt geplaatst in den Toren van de zelfde Vesting, in een vertrek, bijkans honderd voeten boven den grond, met eene ijzeren, en vervolgens nog eene zwaar gegrendelde houten deur afgesloten. JAN THOMASZ zat in een Kelder, aan den Oostkant van 't Kasteel. Tot meerdere verzekeringe van de gevangenen, hadt men eene Wagt op het Kasteel geplaatst. Met dit alles wierden zij, van wegen het mededogen met hun lot, welk zelf 's Drosten Dienaaren om 't harte sloeg, in deeze opsluiting niet onvriendelijk behandeld.

Thans keeren wij te rug tot FLEDDERUS, om hem tot in zijn uiterste te verzellen. Twee dagen naa de vervoering van TUTTEL en VOGELZANG, wierdt hem de dood aangezeid, door twee Geregtsboden, in eene Memorie, welke uit last der Regeeringe hem wierdt voorgeleezen. Zijne uiterste verwondering betuigde hij daar over aan dezelve, gelijk ook aan den Predikant METELERKAMP, die vervolgens bij hem wierdt ge-

zon-

zonden, om hem ter dood te bereiden. Hij verklaarde dat de zaaken, hier voorgevallen, niet van dat gewigt waren, dat zij den dood verdienden, en dat hij, in allen gevalle, niet voor zich zelven in het bijzonder, maar als Gekommitteerde der Burgerije hadt gehandeld: weshalven hij aan den Leeraar verzogt, dat hij, in het doen van zijne vermaaningen tot berouw en boetvaardigheid, daar op niet verder geliefde aan te dringen, vermids hij het Vonnis, over hem geveld, geenzins konde goedkeuren. Van hier ook dat hij eenige poogingen aanwendde tot hooger beroeping van dit Vonnis; doch alle deeze deeden geene baate.

Op den vijfentwintigsten April, tot de uitvoeringe van het Vonnis bestemd, kwam het Krijgsvolk op de been; ook verscheen de Kompagnie van Burgemeester RAM onder de wapenen. Voor het Stadhuis wierdt een kring geslooten, FLEDDERUS, zwaar geboeid, daar binnen geleid, en hem vervolgens zijn Vonnis voorgeleezen. Men leide hem daar in ten laste, „ Dat hij, zijnde reeds voorheen, om betigte ondernomene „ Vrouwenkragt, op het gedemoliëerde Blokhuis te *Leeu-* „ *waarden* in hegtenisse, en voorts uit *Friesland* voortvlug- „ tig geweest, vervolgens te *Steenwijk* oproerige vergaderin- „ gen ten zijnen huize gehouden, 't gemeene volk beschon- „ ken en door zijne vrouw hadt aangezet om ten zijnen hui- „ ze de glazen in te slaan; dat hij geweest was een der eer- „ ste opstellers en tekenaars van een Verzoekschrif, strekken- „ de tot veranderinge van den geheelen Regeeringsvorm; dat „ hij, voorgeevende voor den Prins te ijveren, ook anderen „ tot tekenen hadt aangezet; dat hij, op eigen gezag, zon- „ der kennis der Staaten en Zijner Hoogheid, en tegen den „ wil der Regeeringe van *Steenwijk*, zich hadt gesteld aan „ 't hoofd eener zo genaamde Kompagnie; dat hij den Trom „ hadt doen roeren, om tot deeze Kompagnie volk te wer- „ ven, en toen de Trom op het Stadhuis gebragt was, eenen „ anderen hadt doen gebruiken, vorderende den eersten, of „ het geld daar voor, met bedreigingen, van den Burgemees- „ ter KROEVEN te rug; dat hij, 's avonds laat en in den „ nacht, zich aan het hoofd van eene menigte zamengeraapt „ volk gesteld en geroepen of gezongen hadt: *Gecommitteer-*

„ *den boven, de Burgemeesters onder, die het anders meent*
„ *die ſlaat de donder*; eindelijk dat hij eenen gevangene
„ door geweld uit de handen van de Dienaars der Juſtitie
„ hadt ontſlagen: dat dit alles zaaken zijnde, die in een Land
„ van Juſtitie niet kunnen geduld worden, hij veroordeeld
„ wierdt op de gewoone Geregtsplaats met de koorde geſtraft
„ te worden, en met een Ketting om den hals geklonken
„ aldaar te blijven hangen." FLEDDERUS hoorde dit Vonnis
met eene zwijgende verontwaardiging; waar van hij blijken
gaf, door onder 't leezen verſcheiden maalen tegen den grond
te ſpuwen. Op verzoek of voorſpraak der Predikanten wierdt
het Lijk van den Galg genomen, en bij denzelven in eene kist
begraaven. De Weduw des gevonnisden moest, voor dit af-
neemen van het Lijk, aan den Scherpregter vijftig guldens
betaalen. Aan eenen der Leeraaren, welke het bovengemelde
verzoek deedt, hadt de Drost geantwoord, dat 'er in des-
zelfs Parochie wel honderd perſoonen waren, die zich aan
deeze ſtrafoeffeninge mogten ſpiegelen.

Grooten ſchrik veroorzaakte de uitvoering van dit vonnis,
vooral bij de vrienden van hun, die thans in hegtenisſe za-
ten. Veelen verlieten de Stad, om elders een veiliger verblijf
te zoeken. Eenigen reisden na den *Hage*, onder andere de
Moeder van den Advokaat TUTTEL, en de Huisvrouwen van
VOGELZANG en J. THOMASZ, daar zij den Prinſe een Smeek-
ſchrift ter hand ſtelden, behelzende een verzoek dat de ge-
vangenen onder handtasting mogten ontſlagen worden; 't welk
voorts geſteld wierdt in handen van den Drost van *Vollen-
hove* en de Regeeringe van *Steenwijk*, om Zijner Hoogheid
te dienen van berigt. Ten zelfden tijde leverden de overige
gevlugte Burgers een Smeekſchrift over, om van Zijne Hoog-
heid te verzoeken het zenden van Gemagtigden na *Steenwijk*,
en om midlerwijl in deszelfs bijzondere beſcherminge te wor-
den aangenomen. Dit Geſchrift wierdt insgelijks geſteld in
handen van den Drost en der Steenwijkſche Regeeringe, met
bevel om intusſchen alles in ſtaate te houden, en de Suppli-
anten een ongeſtoord verblijf in de Stad te doen genieten.

En, in de daad, zouden de gevangenen behouden blijven,
was 't hoog tijd, dat de Prins zich hunne zaak aantrok. Op

Dings-

Dingsdag, den negenëntwintigsten April, wierden de Advokaat TUTTEL en de Schipper JAN THOMASZ, onder een sterk geleide van Krijgsvolk, overgebragt van *Vollenhove* na *Steenwijk*, voorts aldaar ieder afzonderlijk opgesloten, en zonder toegang hunner Vrienden gesteld.

Een geruimen tijd hadden ze hier in hegtenisse gezeeten, toen Zijne Hoogheid te raade wierdt, in gevolge des bovengemelden verzoeks, Gemagtigden na *Steenwijk* te zenden. Deeze waren WILLEM, *Baron van Haersolte*, *Heer van Ïrst*, *Burgemeester der Stad Hattum*, enz. en Mr. FREDRIK ROBBERT VAN LATHUM, *Burgemeester van Zutfen*, enz. hun waren toegevoegd de Sekretarissen der gemelde Steden. Terstond na hunne staatelijke inhaaling namen ze zitting in de Raadkamer op het Stadhuis, en gaven, reeds op deezen eersten dag, bevel tot het ontslag, onder borgtogt, van TUTTEL en J. THOMASZ; VOGELZANG, die zich nog te *Vollenhove* bevondt, wierdt op den zelfden tijd geslaakt. Derzelver Moeder en Vrouwen keerden 's anderendaags uit den *Hage* te rug. Aanmerkelijk is het, dat de Advokaat TUTTEL, die, nu zeventien weeken geleeden, uit de Kerk, in plaats van bij zijne Moeder te gaan, na den Kerker was geleid, nu wederom uit die gewijde plaats koomende, voor de eerste maal zijne Moeder zag en omhelsde.

Nu moeten wij verslag doen van het voorgevallene te *Steenwijk*, geduurende het verblijf der Heeren Gemagtigden. Boven hebben wij verhaald, dat door TUTTEL en FLEDDERUS, als Gekommitteerden der Burgerije, aan Zijne Hoogheid was ter hand gesteld een Vertoog en Smeekschrift, behelzende eenige bezwaaren over het gedrag der Stads Regenten. De Prins hier van een Afschrift hebbende gezonden aan de Magistraat, diende deeze daar op van berigt, en gaf tevens reden ter haarer zuiveringe in handen der Gemagtigden, welke vervolgens daar van verslag deeden aan de Gekommitteerden der Burgerije; doch met dien uitslag, dat vermids deeze bleef beweeren, dat in het antwoord de Vroedschap verscheiden dingen kwalijk gesteld en in 't oogloopende misbruiken verzweegen hadt, Zijne Hoogheid, daar van onderricht, goed vondt, een Reglement of Politieke Ordonnantie voor te

schrij-

ſchrijven, welke voortaan, als eene altoosduurende Wet, in het Stadsbeſtuur zou moeten gevolgd worden. Tot vreugde van veelen, inzonderheid der Burger-Gekommitteerden, wierdt dit Reglement, onder een algemeen gejuich van *Vivat Oranje!* op den vijfentwintigſten November, van de Puije van het Stadhuis afgekondigd.

Boven hebben wij verhaald, hoe Zijne Hoogheid het Smeekſchrift der Moeder van TUTTEL en der Vrouwen van VOGELZANG en J. THOMASZ aan de Magiſtraat van *Steenwijk* hadt gezonden, om te dienen van berigt. Zij voldeedt daar aan, en gaf een verhaal van zaaken, welk den Prins bewoog, de verleende Opſchorting in te trekken, en verlof te geeven om de regtsgedingen te hervatten, mids de gemelde Vonnisſen, buiten kennis van Zijne Hoogheid, niet ten uitvoer gebragt wierden. In gevolge hier van ging men wederom aan het ondervraagen. JAN THOMASZ, die eerst verhoord wierdt, gaf een rondborſtig antwoord op alles, 't geen men van hem begeerde te weeten, raakende het Burger-Request, de oprichting der Oranje-Kompagnie, het medebrengen van Snaphaanen van *Amſterdam*, en andere zaaken, daar toe betrekkelijk. Doch de Advokaat TUTTEL, vooraf de intrekking van de Opſchortinge der regtspleeginge, door den Prins verleend, willende zien, bleef volſtandig in zijne weigering van antwoord op de voorgeſtelde vraagen: waarom hij van nieuws in zijne voorgaande gevangenis wierdt opgeſlooten. Terſtond naa zijne wederkomst in zijne Kamer vondt TUTTEL middel om een verhaal van het voorgevallene voor het Geregt op papier te ſtellen, en zijnen Vrienden te doen toekoomen. Een van hun vertrok op ſtaanden voet daar mede na den *Haag*, met zulk een ſpoed, dat hij het nog den volgenden dag den Prinſe in handen ſtelde. Wat laater zondt insgelijks de Magiſtraat van *Steenwijk* een berigt van het verhooren der gevangenen aan Zijne Hoogheid.

Doch in *'s Graavenhage* waren thans de hekken verhangen. Gantsch onverwagt ontving de Magiſtraat van *Steenwijk* aanſchrijven van Zijne Hoogheid, waar bij deeze verklaarde, dat het gedrag der gevangenen, als Gekommitteerden, hun geenzins als eene misdaad kon worden toegerekend, naardien zij,

niet

niet flegts in hunnen naame, maar in dien der geheele Burgerije, bezwaarnisfen hadden ingebragt; waar bij nog kwam, dat de Regeering van *Steenwijk*, als zijnde partij der gevangenen, geenzins als de bevoegde Regter konde worden aangemerkt. Het gevolg hier van was, dat om de zaak van den grond op te onderzoeken, aan de Gemagtigden van Zijne Hoogheid wierdt ter hand gefteld eene *Memorie der Befchuldigingen tegen de Burger-Gekommitteerden*, verzeld van een groot aantal Beëedigde Verklaaringen en Raporten, tot dezelve betrekkelijk. De befchuldigden zweegen hier op geenzins ftil. Naa eene menigte Getuigenisfen te hebben ingenomen, vervaardigden zij eene zeer breedvoerige Juftificatie of Schriftuure ter hunner verdeediginge, beflaande niet minder dan veertig vellen papiers, welke vervolgens insgelijks aan 's Prinfen Gemagtigden wierdt ter hand gefteld. De uitflag hier van was, dat volgens uitfpraak van Zijne Hoogheid, van den vierëntwintigften Julij des Jaars 1750, de perfoonen, welke reeds hunne Vonnisfen hadden ontvangen, in hunne eere herfteld, en de zulken, die nog in hegtenis zaten, vrijgefproken en ontflagen wierden. Ingevolge eener openbaare Afkondiginge, in naame van Zijne Hoogheid, door de Gemagtigden gedaan, ontbondt of vernietigde men insgelijks de Burger-Kompagniën, zo van den Burgemeester RAM, als die door wijlen FLEDDERUS was opgericht. Dit laatfte verwekte eenige opfchudding onder het Gemeen; doch dezelve was van geen gevolg, naa dat een iegelijk tot ftilte en rust vermaand, en het pleegen van feitelijkheden, onder bedreiging van ftraffe, nadruklijk was verbooden.

Op de terugreize, uit *Friesland* na *'s Graavenhage*, in 't einde van het Jaar 1749, nam de Prins, nevens zijne Gemaalin met de Vorftelijke Kinderen, zijnen weg door *Steenwijk*. De Burgerij verfcheen bij die gelegenheid onder de wapenen. De Gekommitteerden, uit hunnen eigen naam en van die het met hun hielden, ftelden Zijne Hoogheid ter hand een Dankadres, voor de gewigtige fchikkingen, ten hunnen opzigte en van de geheele Stad, gemaakt.

Omtrent deezen tijd ftelde ook de Weduw van FLEDDERUS, in 's Prinfen handen, een Verzoekfchrift, behelzende een Ver-

toog

toog van de onregtvaardigheid der regtspleeginge, over haaren Man gehouden, als welken men, in weerwil van meer dan tien Smeekſchriften, bij de Regeering ingeleverd, bij aanhoudenheid hadt geweigerd, de noodige ſtukken ter zijner verdediginge in te brengen; ſmeekende daarom ootmoediglijk, vermids zij, door deeze onbillijke behandeling, van haaren Man, vier kinders van hunnen Vader beroofd waren, behalven den ſmaad en de ſchande, aan haar zelve en haare kinderen, en zo veele niet ongeagte familiën en perſoonen, door het ſmaadlijk einde des gevonnisden, aangedaan; als mede de overgroote ſchade, haar zelve en haaren kinderen toegebragt, niet alleen in het ſtuk van Koophandel, maar ook in de zaak van Erfenisſen, eene van welke, door het vooroverlijden van haaren Man, haaren kinderen reeds was ontvallen: dat het, om deeze reden, Zijner Hoogheid mogt behaagen, zodanig eene voorziening te willen doen, waar door zij en haare kinderen van verdere ſchande en nadeel mogten ontheeven, en haar Man, door eene eerlijke begraavenis, in zijne eere herſteld worden.

Onder dit alles naderde de tijd der verkiezinge van nieuwe Leden van Regeeringe, als mede van eenen Geheimſchrijver der Stad, in de plaats van den onlangs overleedenen. De nog dienende Wethouderſchap vervulde derzelver plaatzen met zulke Leden, als hun goeddagten, zonder den Prins daar van te verwittigen. Deeze, zulks vernomen hebbende, zondt onverwagt zijne Gemagtigden te rug na *Steenwijk*, van waar ze, eenigen tijd geleeden, waren vertrokken. In den naam van Zijne Hoogheid verkoozen deeze tot Burgemeesters en Leden der Vroedſchap zodanige perſoonen, welke, in de jongſte opſchuddingen, de zijde der Gekommitteerden gehouden hadden, en dus voor Vrienden van het Huis van Oranje te boek ſtonden. De Advokaat TUTTEL, boven meermaalen vermeld, wierdt tot Sekretaris der Stad aangeſteld, volgens een bijzonderen Last, hem daar toe door zijne Hoogheid opgedraagen. De verandering bepaalde zich niet bij de meer aanzienlijke Amptenaaren; zij was bijkans algemeen. Allen, die het voorheen met de Regeering hadden gehouden, wierden van hunne bedieningen verlaaten, en Prinsgezinden in der-

derzelver plaatzen gefteld, zelf tot op den Binnenvader en Binnenmoeder van het St. Katharina Gast- of Proeveniershuis. De Weduw van FLEDDERUS ontving nu insgelijks verlof, om het Lijk van haaren Man van de Geregtsplaats te mogen wegneemen, en elders eerlijk ter aarde te doen beftellen. Om de vreemdheid deezer gebeurtenisfe verdient dezelve hier in haare omftandigheden verhaald te worden.

In den naamiddag van Donderdag, den dertigften Julij des Jaars 1750, wierdt te *Steenwijk*, volgens het gewoon gebruik, hier en elders, de klok geluid over FLEDDERUS, even als of hij dien zelfden dag overleeden ware, en vervolgens de Burgerij, tegen den volgenden dag, ter Begraavenisfe genodigd. Al vroeg in den morgenftond van den laatften Julij, zag men het Lijk opdelven uit het Graf op de Geregtsplaats, en vervolgens nederzetten in het open veld, tot dat het van daar, met een Wagen, zou worden afgehaald. Bij de opening van de kist, bleek het Lijk tot nog toe kleine verandering ondergaan te hebben. De kist wierdt geplaatst op den eigen Wagen van FLEDDERUS, en dus gevoerd tot voor de Oostpoort der Stad, welke men omtrent tien uure naderde. Intusfchen waren de genoodigden ten Sterfhuize vergaderd, die, op het berigt dat het Lijk voor de Stad was, in orde en voorgegaan van de Draagers met de Lijkbaar, zich derwaarts begaven. Vooraan gingen de nabeftaanden en bloedverwanten; agter dezelve de Magiftraat der Stad, met derzelver Sekretaris, verzeld van twee Geregtsboden. Hier op volgden D. ROLDANUS (alzo D. METELERKAMP, wegens ongefteldheid, de Lijkftaatfie niet konde bijwoonen) met eene menigte Predikanten uit de nabuurfchap. Voorts zag men eenige honderden menfchen, meest allen in rouwgewaat, eenige met, andere zonder Mantels, doch allen uitgeftreeken met Oranjelinten op de hoeden, verzeld van duizenden van aanfchouwers, van alle kanten zamengevloeid, om getuigen te zijn van deeze ongewoone gebeurtenisfe. Aldus ging de Trein tot aan de Oostpoort, alwaar het Lijk op de Rouwbaar gezet, vervolgens na de *St. Clement-* of Groote Kerk gedraagen en aldaar in het Familiëgraf wierdt bijgezet. Het Gevolg keerde, in de zelfde orde, te rug na het Sterfhuis, alwaar het, naar Stads gebruik, met een glas Alzemwijn befchonken wierdt.

Nog

Nog dien zelfden dag gaven 's Prinſen Afgevaardigden kennis aan de Regeering, dat hun werk nu verrigt zijnde, zij eerlang hun afſcheid zouden neemen, en diensvolgens de zorge voor de rust en veiligheid der Stad aan dezelve overlaaten. Naa dat D. ROLDANUS, op den tweeden Augustus, eene plegtige Leerrede hadt gedaan, betrekkelijk tot het voorgevallene, begaf zich de geheele Raad en Meente, op den zesden daar aan volgende, na het huis van den Burgemeester VEDDER, alwaar de Heeren Gemagtigden hunnen intrek hadden genomen, om van dezelve een plegtig afſcheid te neemen. Tot een blijk van hun genoegen over het verrigte, booden de Wethouders de Heeren VAN HAERSOLTE en VAN LATHUM aan het Groot Burgerſchap van *Steenwijk*, zo voor hun zelve, als voor derzelver kinderen en afſtammelingen. De Diploma's of Giftbrieven daar van waren geſchreeven door den vermaarden Groninger Kunstſchrijver GOKKE ROELFSEMA.

Tot beſluit van dit verhaal moeten wij nog melden, dat op den achttienden Augustus des Jaars 1750, en dus niet lang naa de begraaving van FLEDDERUS, de Galg, aan welken hij hadt gehangen, wierdt in brand geſtoken, waarſchijnlijk door eenige Yveraars voor zijne eere, welke hier door zogten te voorkoomen dat de naagedagtenis zijner ſchande voor de oogen der Stedelingen bleef ten toon geſteld. De Regeering deedt den brand blusſchen en de ſchade aan den Galg herſtellen; doch reeds in den eerſten nacht daar op volgende wierdt dezelve geheel bij den grond afgezaagd. Van wegen de tegenwoordige geſteldheid der Stad, was het onderzoek niet zeer ſtreng en naauwkeurig na de uitvoerders van dit feit: die, waarſchijnlijk, met kleine moeite zouden hebben kunnen gevonden worden.

Zie HOOFT, BOR, enz.

* *

*

den ken-
jde, zij
s de tor-
overin-
us, eene
oorgeval-
n zesden
ter VED-
hadden
neemen.
Gooden
LATHUM
nun zel-
De Di-
or den

at op
lang
n' hij
door
en te
or de
eering
rtiel-
wierdt
de te-
k niet
t feit:
unnen